

III RIIGIKOGU

7. istungjärk. **Protokoll nr. 175 (7).**

1928.

**III Riigikogu koosolek 26. oktoobril 1928
kell 17.**

Kokku on tulnud 81 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Tõnisson**, siseminister **J. Hünerson**, välisminister **H. Rebane**, sõjaminister **N. Reek**, haridusminister **A. Möttus**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus-tööstusminister **J. Holberg**, põllutöominister **O. Köster**, kohtuminister **T. Kalbus**, töö-hoolekandeminister **K. Soonberg**.

Päevakord:

1. Endise „Tallinna heategeva seltsi“ varanduste korraldamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Viljandimaa nime muutmise seadus — J. Sootsi ja A. Lauri ettepanek.

3. Vabariigi Valitsuse esitis riigi eelarve arvel enne selle maksamahakkamist lepingute sõlmimise seaduse Vabariigi Valitsusele tagasiandmise kohta — Vabariigi Valitsuse ettepanek.

4. Riigi eelarve arvel enne selle maksamahakkamist lepingute sõlmimise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

5. Ministeeriumide korralduse seaduse § 483. muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

6. Tolli põhitariifide osalise muutmise seadus — III lugemisel.

7. Riigi laevade immuniteetide kohta käivate mõnesuguste määruste ühtlustamise rahvusvahelise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

8. Põllumajanduslike koolide õppejõudude tasude seaduse täiendamise seadus — III lugemisel.

9. Kriminaalseadustik — II lugemisel.

10. Asunduskapitali seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**, vahepeal abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17.25 min.

1. Päevakorra täiendamine. Juhataja **M. Martna**: Avan Riigikogu koosoleku.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega abiesimees R. Penno ettepanekul

1. punktiks surma läbi lahkunud Johann Arro kustutamine riigikohtunikku nimekirjast,
2. punktiks Riigikohtu koosseisu täiendamine.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

Abisekretär **O. Liigand**: Riigikogu juhatusel on esitatud ja juhatusel poolt komisjonidesse antud järgmised seaduseelnõud:

1. Aktsiisimaksu määrade seadus — rahaasjanduse komisjoni.

2. Kohtuministeeriumi koosseisude muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Eesti panga tuludest fondi moodustamise ja kasutamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

4. Vähemusrahvuste keelte seadus — üldkomisjoni.

5. Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

6. Mõnede laevajuhtide kutseõiguse seadus — üldkomisjoni.

7. Orjapidamise kohta käiva rahvusvahelise konventsiooni kinnitamise seadus — sotsiaalkomisjoni.

8. Vallasvarast sisse nõutud summade jaotamise korra muutmise seadus — üldkomisjoni.

9. Kriminaalkohtup. seaduse muutmise seadus kohtu-uurijate poolt väljakutsutud ekspertidele, tunnistajatele ja teistele isikutele tasumaksimise kohta — üldkomisjoni.

10. Kauba- ja abilaevade masinajuhtkonna ja masinameeskonna sõidu seaduse muutmise seadus — üldkomisjoni.

11. Sõjakohtute seaduse muutmise seadus — üldkomisjoni sisu suhtes ja riigikaitse komisjoni seisukoha võtmiseks.

3. Surma läbi lahkunud Johann Arro kustutamine riigikohtunikku nimekirjast.

Juhataja **M. Martna**: Riigikohtu abiesimehe poolt on teatatud Riigikohtu liikme Johann Arro surmast 24. veebruaril 1928. a.

Abiesimees **R. Penno**: Riigikogu juhatusel nimel teen ettepaneku:

„Ära kuulates teadaande riigikohtunik Johann Arro surmast, otsustab Riigikogu kustutada riigikohtunikku nimekirjast Johann Arro, arvates 24. veebruarist 1928.“

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on otsustatud kustutada riigikohtunikku nimekirjast Johann Arro, arvates 24. veebruarist 1928.

4. Riigikohtu koosseisu täiendamine. Riigikohtu poolt esitati riigikohtuniku vakant kohale 2 kandidaati: Tartu-Võru rahukogu esimees Rudolf Gabrel ja Tallinna-Haapsalu rahukogu abiesimees Timotheus Grünthal. Viimasel kandidaadil ei ole Riigikohtu seaduse § 2. ettenähtud staashi. Panen esitatud kandidaadid hääletamisele vanematekogu poolt ülesseatud järjekorras. Esimesena tuleb seega hääletamisele Timotheus Grünthal. Hääletamise korra kohta määrab vanematekogu seletuse § 3. kodukorra § 104. juurde, et riigikohtunikud valitakse kinnisel hääletamisel. Mõlema kandidaadi hääletamine sünnib paralleelselt, kusjuures valituks loetakse kandidaat, kes saab absoluutse hääleteenamuse.

Hääletamisele tuleb kandidaat Timotheus Grünthal. (Hääletatakse.)

Hääletamisele tuleb kandidaat Rudolf Gabrel. (Hääletatakse. — J. Laidoner, põl: Kui segi läheb? — K. Kornel, rhv: Vahepeal loetakse ära.)

Hääletamise tagajärjed on järgmised: kandidaat Timotheus Grünthal'i poolt on 44 häält. Koos on 70 Riigikogu liiget. Absoluutse enamusega on riigikohtunikuks valitud Timotheus Grünthal.

5. Endise „Tallinna heategevaseeltsi“ varamanduste korraldamise seadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja rkl. Gustavson'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Anderkopp. Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

6. Viljandimaa nime muutmise seadus — J. Soots'i ja A. Lauri ettepanek. **J. Soots** (põl): Teen ettepaneku, anda Viljandimaa nime muutmise seadus omavalitsuse komisjoni. (J. Vain, stp: Kristlikku rühma. — J. Piiskar, stp: Kiriku lammutamise komisjoni

anda. — A. Anderkopp, töer: Ega ka halb pole.)

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

7. Vabariigi Valitsuse esitise riigi eelarve arvel enne selle maksmahakkamist lepingute sõlmimise seaduse Vabariigi Valitsusele tagasiandmise kohta — Vabariigi Valitsuse ettepanek. Teedeminister **A. Kerem:** Teen ettepaneku, võtta vastu Vabariigi Valitsuse järgmine esitis: „Riigikogu otsustab: Tagasi anda Vabariigi Valitsusele riigi eelarve arvel enne selle maksmahakkamist lepingute sõlmimise seaduseelnõu.“

Riigikogu vastavas komisjonis ei leidnud poolehoidu Vabariigi Valitsuse poolt esitatud riigi eelarve arvel enne selle maksmahakkamist lepingute sõlmimise seaduseelnõu.

Kuna aga selles seaduses on aset leidnud põhimõtted, milliste elluviimine hädavajalik, siis kavatakse Vabariigi Valitsus esineda uue seaduseelnõuga riigi eelarve-seaduse täienduseks.

Juhataja **M. Martna:** Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on esitis vastu võetud.

8. Riigi eelarve arvel enne selle maksmahakkamist lepingute sõlmimise seadus — I lugemisel. Praegu vastuvõetud otsuse põhjal langeb ära käesoleva seaduseelnõu arutamine.

9. Ministreeriumide korralduse seaduse § 483. muutmise seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Loosalu:** Rahaministeeriumil on õigus pikendada mõnesuguseid riigimakse, kuid nende pikendatavate maksude summa ei või

tõusta vastavate maksjate kohaselt üle 3.000 ja 6.000 rubla. Vahepeal on muidugi endise Vene rubla asemele 1½ marka tarvitusele võetud, kuid see on osutunud ikkagi väga väikeseks summaks, mille pikendamine ei ole küllalt vääriline. Nüüd on valitsus teinud ettepaneku, et pikendada võidakse endise 3.000 rubla asemel 5.000 krooni ja 6.000 rubla asemel 10.000 krooni. Komisjon vaatas eelnõu

läbi ja ühines sellega. Rahaasjanduse komisjoni ülesandel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

10. Tolli põhitariifide osalise muutmise seadus — III lugemisel.

(Tekst vaata protokoll nr. 173(5), veerg 197.)

Tollitariifide komisjoni aruandja rkl. Laarman'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Oinas.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu III lugemisel ja lõpuhääletamisel.

11. Riigi laevade immunitetide kohta käivate mõnesuguste määruste ühtlustamise rahvusvahelise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

(Tekst III Rk. 7. istungi. pr. lisades, vaata sisukord.)

Üldkomisjoni aruandja **A. Tammann**.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel.

12. Põllumajanduslikkude koolide õppejõudude tasude seaduse täiendamise seadus — III lugemisel.

(Tekst III Rk. 7. istungi. pr. lisades, vaata sisukord.)

Juhataja **M. Martna**: Üldkomisjoni aruandja rkl. Gustavson'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Jõeäär.

Seaduseelnõu pealkiri ja tekst võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.)

Poolt on antud 20 häält, vastu 26 häält, seega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel tagasi lükatud.

13. Kriminaalseadustik — II lugemisel. (Tekst vaata „III Riigikogu protokollide Lisad“, lisa

Kriminaalseadustiku komisjoni aruandja rkl. Vreeman puudub. Aruandja kohuseid täidab komisjoni esimees rkl. Jõeäär.

Arutamisel on üldosa 1. peatükk.

nr. 56, veerg 507—655.

A. Jõeäär (stp) (jätkab kõnet): Väga lugupeetud härrad rahvasaadikud!

Asudes oma poolelijäänud kõne jätkamisele, pean paluma vabandust oma lugupeetud kolleegidelt, nii sõpradelt kui vaenlastelt, et ma sunnitud olen oma väiteid surmanuhtluse vastu esile tooma ulatuses, mis hariliku parlamendikõne raamidest välja kipub. Ma olen täiesti teadlik, et sellel on oma halvad küljed, eriti meil, kus suurema osa Riigikogu liikmete poolt pealtkuulamist raskemaks peetakse kui kõnelemist ja mõnelt poolt arvamist avaldatakse, et surmanuhtlus kerge karistus on mõnetunnilise kõne ärakuulamisega võrreldes. (L. Raudkepp, krst: Üks väike moraal ka ikka.)

Mulle isiklikult ei pakuks ka mingit lõbu kõnelda neli tundi küsimusest, mida hariliku parlamendi tasapinna juures põhjalikult kolmveerandtunnilises kõnes valgustada võiks... (J. Soots, põl: Nähtavasti pakub lõbu.) ja kui ma seda siiski olen sunnitud tegema, siis järgmistel põhjustel.

Oma suuremaks kurvastuseks pean konstateerima tõsiasi, et isegi juristidest Riigikogu liikmetel mõnel väga vähe teadmisi näikse olevat surmanuhtluse küsimuses, rääkimata teistest rahvasaadikutest, kes harilikult usaldavad kõigis, eriti aga seadustesse puutuvates küsimustes oma rühma liidrite autoriteetseid arvamisi. Liidritel on aga väga omapärsed arvamised, mis olenevad nähtavasti kõige elementaarsemate teadmiste puudumisest.

Näiteks küsisin ühelt arukamalt rahvaera-kondlaselt, kas ta pooldab surmanuhtlust ja mis põhjusel, ning sain vastuseks, et tema pooldavat surmanuhtlust kui kõige humansemat karistuseviisi. Pikaäagne sunnitöö olevat palju rängem karistus kui lihtne poomine, mis inimese lühikese ajaga pikema vaevata paremasse ilma saadab. Kuid ma jätsin küsimata, kas ta timukana ise selle kõige humansema karistuse täideviimise enda peale võtaks.

Siis küsisin ühelt ministrilt, kas ta pooldab surmanuhtlust, ja sain vastuseks: „Olen igasuguse vägivaldse eluvõtmise vastane.“ Kui ma lootust avaldasin, et härra minister sellest hääletamisel tarvilikud tagajärjed teeb, sain vastuseks: valitsuse elnõu vastu ei saa minister hääletada.

Teine lugupeetud ministrihärra istus seal kõrval ja küsis imestades: kas valitsus on siis surmanuhtluse poolt? Ja jaatavat vastust saades kinnitas ta: siis oleme meie ka poolt.

Üks keskrühma liikmetest seletab, et tema on isiklikult surmanuhtluse vastu, kuid rühm on otsuseks teinud surmanuhtluse poolt hää-

letada ning tema peab distsipliinile alluma. (Vahelhüüe tööerakonnast: Missugusest rühmast?) Keskrühma esindaja, mitte teie. (O. Kask, tütar: Rühmal ei või olla survet, see on südametunnistuse asi. — Vahelhüüe keskelt: Mispärast siis nii?) Jah, ma küsisin, mispärast rühma sarnase otsuse teinud, seda tema ei teadnud. Vististi ei tea seda ka teised rühma liikmed ja võibolla isegi mitte rühma juhid.

Rühma liige põhjendab rühma otsusele, valitsuse liige — valitsuse otsusele, iseseisvat arvamist ei ole kellelgi, sellepärast et puuduvad kõige elementaarsemadki teadmised surmanuhtluse küsimuses.

Mujal kultuuriilmas võib igalt parlamendi liikmelt eeldada isegi põhjalikumaid teadmisi sel alal, kui minu kõne neid sisaldas, ja seal on loomulik, et ei tarvitse ilmaloomisest alata ning ajalugu käsitada. Ka ei ole meil valitsuse ega komisjoni poolt antud materjale selles ulatuses, kui see sünnib teistes riikides. Ja isegi Riigikogu juhatus ei võinud paljudada isearvamist, mis oli komisjoni seletuskirjale juurde lisatud. Küsimus on aga sedavõrt tähtis, et tingimata vaja on selle vastu huvi äratada neis, kellest oleneb otsustamine.

Uskuge, härrad rahvasaadikud, et mina oma parema äratundmise järgi ei näe teist teed, kui pean kõike seda ütleva, mida teie peaksite teadma enne, kui surmanuhtluse küsimuse üle võiksite otsustada. Minu südame-tunnistus ei luba võtta oma kohustusi liiga kergelt.

Kui selle läbi, et ma jätaaksin midagi tegemata, mida ma võin praegu teha ja pean tegema, võimalus loodakse, et tulevikus ka ainuski süütu inimene peaks surema, siis oleksin ma süüdi rohkem kui mõrtsukatöö soodustamises ja mitteärahoidmises.

Kui Riigikogu enamus oma ülesandeid liiga kergelt võtab ja rahvasaadikuid leidub, kes seda kuulata ei taha, mida neil vist vaja oleks teada, ning arvavad, et neil Riigikogu liikme tasu eest isegi toole ei ole vaja soendada, siis vastutagu need ise oma südametunnistuse ees, kui neil seda on.

Ma pean siinjuures ka seda alla kriipsutama, et surmanuhtluse küsimus pole puht poliitiline küsimus. Seda küsimust on käsitanud ilma kuulsamad õiguseteadlased, arstid, kirjanikud, usuteadlased ja filosoofid. Vaatamata oma poliitiliste tõekspidamiste erinevusele, on nad tulnud teaduslike uurimuste tagajärjel ühisele otsusele: surmanuhtlus tuleb kaotada.

Kui Eesti parlamendis ei leidu meie kodanlike erakondades ühtki inimest, kes surmanuhtluse vastu üles astuks, siis on see väga kurb ja annab meie võimulolevale kodan-

lusele väga halva tunnistuse. Kuid väljaspool Riigikogu leidub siiski inimesi, ka kodanlikust leerist, kes oma hääle tõstavad surmanuhtluse vastu.

Ma ei tea, kas kõik Riigikogu liikmed loevad ajalehti, kuid kirjaoskajad on nad kõik, mida tõendab nime kirjutamine kvoorumi-raamatusse, ja ma soovitaksin kõigile lugeda dr. Lellep'i artiklit surmanuhtlusest tänases „Päevalehes“. Võibolla tundub see usutavam, kui minu väited.

Valitsus nähtavasti on selles küsimuses täiesti ükskõikne, sest II lugemise algul ei olnud ühtki valitsuse esindajat valitsuse loo-lishis, isegi kohtuminister ei olnud tarvilikuks leidnud saata ühtki ametnikku. Ka I lugemisel ei kaitsenud härra kohtuminister väga südilt oma lemmikaristust, vaid püüdis seda peh- mendada väitega, et kohtud võivad minna üle karistuse määramisel surmanuhtluselt sun- nitööle.

Kõigil neil põhjustel palun härrasid rahva- saadikuid, ka nüisugusel korral, kui II lugemisel surmanuhtlus võitma peaks, ja neid, kes poo- misse usuvad, osutub enamus — tutvuneda enne III lugemist küsimusega võimalikult põhjalikult, ja kui mõnel on nii kiired äri- asjad linnas ajada, et võimata kõnet kuulata, siis lugeda stenogramme, kuigi see erilist löbu ei peaks pakkuma.

Meil tuntakse Riigikogus huvi nähtavasti peaaesjalikult majanduslike küsimuste vastu ja peetakse huvitavaks ainult rahalistes huvides löödavaid lahinguid. Kuid on suuremaid väärtusi kui rahalised väärtused. (L. Raud- kepp, krst: See on väga õige, härra Jõeäär!)

Ja kui ma iseennast ja teid nuhtlen kõne- lemise, mis harilikkudest raamidest välja ulatub, siis teen seda küsimuse huvides, mis kõrgemal seisab majanduslikest hüvedest.

Esimene pool minu kõnest oli pühendatud surmanuhtluse ajaloole ja Vabariigi Valitsuse poolt surmanuhtluse põhjendamiseks ette- toodud väidete ümberlukkamiseks, peaaesjali- kult eksiarvamise ümberlukkamiseks, nagu oleks surmanuhtlusel peletav mõju ja nagu suudaks see kurjategijaid ära hoida kuritegu- dest.

Täna toon ülevaate surmanuhtluse kü- simuse seisukorrast kultuuririikides, ühen- duses sellega tsiteerides statistilisi andmeid, mis tõendavad, et kogu ilmas neis riikides, kus surmanuhtlus kaotatud, tapmiste arv pole suurenenud, ja et kuritegude arv oleneb majanduslikest ja teistest põhjustest.

Ma olen veendunud, et isegi lugupeetud härra rkl. Päts, kes nii iseteadvalt eelmisel koosolekul oma vahelhüüetes demonstreeris

oma teadmisi surmanuhtluse ajaloo alal, vaevalt võiks vastata küsimusele, missugustes riikides on püsinud surmanuhtlus, missugustes on see kaotatud, kunas kaotatud ning missuguseid tagajärgi on kaotamine andnud.

Ma tähendasin juba algul, et Riigikogu liikmetele pole kätte saadatud materjale, mis neile sarnastes küsimustes informatsiooni saamist võimaldaksid ja et Riigikogu juhatus isegi minu eriarvamise paljundamise liigseks pidas, kus vähemalt olid loetletud riigid, kus surmanuhtlus kaotatud.

Edasi toon ma tõendusi selle kohta, et surmanuhtlus tarbetu ja ebaõiglane, et see võtab kurjategijalt paranemise võimaluse, et seda ei saa määrata vastavalt süü raskusele, et see mõjub toorestavalt seltskonnale, eriti lastele ja avatleb nõrga otsustamisvõimega inimesi tapmistele; sünnitab piinu hukatu omastele ja asetab kohtuametnikud raskesse seisukorda.

Toon mõned näited kohtu eksituste kohta, mis on saatuslikud ja parandamatud surmanuhtluse täideviimise korral süütute juures ja lõpuks tsiteerin Roy Calwert'i kirjutusest „Surmanuhtlus 20. sajandil“ peatüki „Surmanuhtlus ja eetika“.

Asume siis ülevaatele, missugustes riikides on surmanuhtlus kaotatud ja kus on see püsinud.

Austrias kaotati surmanuhtlus 3. aprillist 1919. a. ja nüüd seda ei tarvitata tsiviilkohtutes. Kuid seda võib tarvitada rahvusliku hädaohu aegadel erilisis kohtuis, mida määrab sõjaseadus. (L. Raudkepp, krst: Kuidas Venemaal on?) Oh jah, sealt Teie soovite eeskujuga võtta. Vene keisririigi ajal ei olnud surmanuhtlust, aga meil tahetakse sisse seada. (J. Laidoner, põl: Mehhikos ka ei ole, aga raudteepostide otsas kõlguvad inimesed.) Kohtud igatahes ei mõista seal inimesi surma. (J. Laidoner, põl: Mis kord siis majas on, kui üks kodanik teist tapab?!)

Belgias on surmanuhtlus seni põhiseaduses, kuid see on kõrvaldatud mittetarvitamisega. 1863. aastast saadik pole olnud surmanuhtluse täitmist, kuna surmaotsus on alati pehmen-datud sunnitööks. Otse pärast sõda kohtud asetati nii raske katsumise ette, kui üldse mõeldav. Mõned sakslased mõisteti süüdi belglaste tapmises.

Loomulik oli, et sel puhul rahvuslikud tunded lõkkele löid, kuid kohtuminister keeldus isegi sel juhul tarvitamast oma seaduslikku õigust, ja surmanuhtlust ei täidetud.

Statistilised andmed isikute arvu kohta, kes tapmise eest surma mõistetud Belgias iga aasta 1861.—1890. aastani, on järgmised:

1861. aastal oli surmamõistetute arv 32 inimest, 1862. aastal — 19 inimest, 1863. a. — 13 inimest, 1864. a. — 20 inimest, 1865. a. — 11 inimest, 1866. a. — 20, 1867. a. — ei ole teada, 1868. a. oli surmamõistetute arv 6 inimest, 1869. a. — 7 inimest, 1870. a. — 11 inimest, 1871. a. — 5 inimest, 1872. a. — 5 inimest, 1873. a. — 7 inimest, 1874. a. — 9 inimest, 1875. a. — 10 inimest, 1876. a. — 9 inimest, 1877. a. — 7 inimest, 1878. a. — 12 inimest, 1879. a. — 5 inimest, 1880. a. — 8 inimest, 1881. a. — 9 inimest, 1882. a. — 18 inimest, 1883. a. — 4 inimest, 1884. a. — 11 inimest, 1885. a. — 6 inimest, 1886. a. — 6 inimest, 1887. a. — 10 inimest, 1888. a. — 5 inimest, 1889. a. — 12 inimest, ja 1890. aastal oli surmamõistetuid kolm inimest.

Uuemate andmete järgi, mis käivad Belgia kohta, on süüdi mõistetud iga aasta 1898.—1910:

1898. aastal oli tapmises süüdi mõistetud 15 inimest, 1899. a. — 20 inimest, 1900. a. — 11 inimest, 1901. a. — 9 inimest, 1902. a. — 15 inimest, 1903. a. — 12 inimest, 1904. a. — 30 inimest, 1905. a. — 19 inimest, 1906. a. — 21 inimest, 1907. a. — 19 inimest, 1908. a. — 12 inimest, 1909. a. — 21 inimest ja 1910. a. — 18 inimest.

Toodud arvudest on näha, et Belgias tapmises süüdimõistetute arv on väga muutlik, ilmutades siiski kahanemise tendentsi perioodi kestel, mis järgnes viimasele surmanuhtlusele 1863. a.

Tapmiste kahanemine nende viie aasta kestel on veel märgatavam, kui tuletame meelde, et Belgia rahvaarv on kasvanud 4.782.255 pealt 1861. a. — 7.423.784 peale 1910. aastal.

Tshehhoslovakkias on ettevalmistusel uus nuhtluseadustik, ja projekt näeb ette surmanuhtluse kaotamise, välja arvatud sõjaseaduse maksvuse aeg. See projekt tuleb esitada parlamendile ja selle lõplik ratifikatsioon võtab veel aega. Vabariik asutati 1918. aastal. Sellest ajast on vastu võetud ja täide viidud järgmised surmaotsused:

1919. aastal on 15 surmaotsust ja hukatuid mitte ühtki, 1920. a. — 26 surmaotsust, hukatuid mitte ühtki, 1921. a. — 38 surmaotsust, hukatud — 1, 1922. a. — 45 surmaotsust, hukatud — 1, 1923. a. — 36 surmaotsust, hukatuid mitte ühtki, 1924. a. — 26 surmaotsust, hukatuid mitte ühtki, 1925. a. 19 surmaotsust ja hukatuid mitte ühtki.

Taanis on ikka veel maksev 1866. aasta nuhtluseadustik, mis määrab surmanuhtluse ettekavatsetud tapmise eest, kuid et 1892. aastast saadik pole olnud ühtki hukkamist, siis on see karistus kaotanud maksvuse mitte-

tarvitamisega. Uue nuhtluseadustiku projekt sisaldab ettepaneku surmanuhtluse vormiluks kaotamiseks.

Dr. Karl Torp, kes vastutas uue nuhtluseadustiku projekti eest, teatab, et „kõik läbi vaatamise komisjoni liikmed olid üksmeelselt nõus võtma vastu surmanuhtluse kaotamise ettepaneku“. Edasi ütleb ta, et see seaduseelnõu, mis tühistab surmanuhtluse, läheb tegelikult läbi vastuseisuta, oleneb peaausjalikult sellest, et Taanis, nagu paljudes teisteski riikides, surmanuhtluse kaotamine — tegelik või seaduslik — pole mingil moel mõjunud kaasa nende kuritegude arvu kasvamisele, mis enne karistati surmaga. (L. Raudkepp, krst: Seal on väga kultuuriline rahvas.) Kas arvate, et Eestis vähem kultuuriline on? (L. Raudkepp, krst: On vähem.) Ja sellega põhjendate surmanuhtluse vajadust? (L. Raudkepp, krst: Ei ma ei põhjenda, ma ainult konstateerin fakti.)

1866. a. ja 1892. a. vahel saadeti täide ainult neli surmaotsust. Kuni 1896. aastani tapmine, tapmiskatsed ja surmamine märgiti koos Taani kriminaalstatistikas. Alates 1897. aastast tapmise ja tapmiskatsete kohta käivad arvud on saadaval lahus surmamisest. Järgnevad tabelid saadi härra Torp'i kaudu ametlikest allikaist:

Aasta keskmine süüdimõistmisi tapmises, tapmiskatseis ja surmamises Taanis aastakümnete jooksul 1881. kuni 1920. a. — 1881. — 1890. 100.000 elaniku kohta 0,42, 1891.—1900. — 0,28, 1901.—1910. — 0,33, 1911.—1920. — 0,32.

Aasta keskmine süüdimõistmisi tapmises ja tapmiskatseis Taanis aastate jooksul 1897. kuni 1920. — 100.000 elaniku kohta — 1897.—1900. — 0,25, 1901.—1910. — 0,60, 1911.—1920. — 0,30. Nende arvude kohta ütleb härra Torp:

Võib pidada tõestatuks, et selle nuhtluse kõrvaldamine pole avaldanud ebasoovitavat mõju surmaga karistatavate kuritegude arvule.

Soomes, meie lähemas naaberriigis, võib kriminaalseadustiku järgi surmanuhtluse määrata teatud kuritegude eest, kuid 1826. aastast pole olnud hukkamisi, välja arvatud sõjaseaduse kestuse aeg 1918. a. „1918. a. saadik“, kirjutas Soome Londoni saatkonna sekretär, „pole enam olnud hukkamisi, ja kuigi surmanuhtlus püsib jõus Soome seaduses, vanast kombest peetakse kinni ja surmanuhtlusi ei võeta ette. Pole tulnud esile üldtarvidust surmanuhtlust tarvitusele võtta.“ Uues eelnõus puudub surmanuhtlus.

Saksamaa nuhtluseadustik, mis hakkas maksma 1871. a, sisaldab surmanuhtluse. Praegu on see revideerimisel. Uue nuhtluseadusti-

ku eelnõu, praegu riigipäeval, määrab piiratud kujul surmanuhtluse alalejäämist, kuid jätab kohtunikule õiguse asendada seda sunnitööga, kui asjaolud lubavad. Resolutsioon, kaotada surmanuhtlus üldse, lükati tagasi ainult väikese häälteenamusega, kui uus eelnõu oli riigipäeva kohtukomisjonis. Ametlik seletus, mis eelnõule juurde lisatud, näeb täiesti ette surmanuhtluse täieliku kaotamise, nagu selgub järgnevast väljavõttest:

„Eelnõu ei ignoreeri väidete kaaluvust, mis on toodud ette surmanuhtluse vastu, kuid see arvab, et aeg selle kaotamiseks pole veel tulnud.“

Paljude föderatiivriikide esinduskogud on võtnud vastu resolutsiooni surmanuhtluse vastu. Need riigid on: Saksi, Breemen, Braunschweig, Hessen, Thüringen ja Breemeni ning Hamburi vabalinnad. Saksis, Hessenis ja Hamburis need otsused on pääsenud mõjule, ja rahvusliku nuhtluseadustiku põhjal määratud surmanuhtlused automaatselt pehmenevad; tähendab sisuliselt on surmanuhtlus kaotatud. Ülejäänud kolmes nimetatud riikidest, surmaotsuse teostamine on veel võimalik. Preisimaal hukkamisi esineb harva ja sõjast saadik on viidud täide ainult 7,5% surmaotsuseist. Baieris näib olevat kõige suurem vastuseis surmanuhtluse kaotamisele.

Täielikul või peaaegu täielikul surmanuhtluse puudumisel nii paljudes föderatiivriikides ei näi olevat olnud tagajärjeks suurem tapmiste arv neis riikides kui teistes, kus see püsib; mõnes esimestest riikidest siiski muutus on liiga värske selleks, et anda kaaluvat informatsiooni.

Surmanuhtlus kaotati Hollandis seadusega 1870. aastal, kuid ainult kaks hukkamist oli leidnud aset kahekümneaastasel perioodil enne sed aastat. Selle asemele on pandud sunnitöö, ja Hollandi kohus — Dutch Court — omab absoluutse vabaduse nuhtluse kestuse määramises, piirides, mis seaduse poolt ette nähtud, s. o. ühest päevast kuni eluaegse vangistuseni. Eluaegse vangistuse otsuseid tehakse ainult kõige raskemal juhtudel; kui on tehtud kindlaks äärmiselt ärritavad olek tapmise juures, siis võib karistus olla lühikeseajaline.

Tapmiste ja tapmiskatsete — mis Hollandis ühiselt arvestatakse — suhteline statistika, alates 1851. aastast, on järgnev:

Aasta keskmine süüdimõistmisi tapmiskatseis Hollandis 100.000 elaniku kohta: 1851—55 —.11, 1856—60—06, 1861—65—13, 1866—70—08, 1871—75—07, 1876—80—08, 1881—85—09, 1886—90—13, 1891—95—15, 1896—1900—11, 1901—1905—11, 1906—10—14, 1911—15—16, 1916—20—10, 1921—12, 1922—07. Surmanuhtlus

kaotati 1870. a., ja siin kalkulatsioonides tarvitav elanikkude arv on arvatud välja rahvalugemise arvudel.

Sellest tabelist on näha, et keskmine süüdimõistmiste arv tapmises ja tapmiskatseis 100.000 elaniku kohta 20 aasta jooksul enne ja pärast 1870. — aasta, mil kaotati surmanuhtlus, — oli täpselt 0,09. Alates 1890. see arv on veidi tõusnud ja 30 aasta jooksul, lõppedes 1920. aastaga, oli 0,13. Kuid 1921. a. langes see 0,11 peale ja 1922. a. 0,7 peale. Süüdimõistmiste arvu tõusu perioodi kestel 1891.—1920. a. on raske seletada, kuid arvu ühtlus 20 a. jooksul enne ja pärast surmanuhtluse kaotamist osutab, et surmanuhtluse kõrvaldamine pole kutsunud esile muutust.

Itaalias kaotati surmanuhtlus seaduslikult 1889. aastal. Kuid enne seda polnud hukkamisi enam 1877. aastast saadik. Ametlik statistika keskmise aastase tapmiste arvu kohta on järgmine: 1880.—1884. — 10,64; 1885.—1889. — 9,23; 1890.—1894. — 7,78; 1895.—1899. — 7,43; 1900.—1904. — 5,62; 1905.—1909. — 5,05; 1910.—1912. — 3,93; 1913.—1915. — 4,04; 1916.—1918. — 3,14; 1919. — 2,75; 1920. — 3,48. Siit näeme, et Itaalia tapmiste arv on võrdlemisi kõrge teiste riikide tapmiste arvu kõrval. Siiski väärib kõige enam tähelepanu see, et märgatav ja järjekindel kahanemine tapmiste arvus iseloomustab 30 aastat, mis otsekohe järgnesid surmanuhtluse kaotamisele. Mr. Lawes tsiteerib Itaalia kohtuministri kirja, kus on konstateeritud, et pole olnud tapmiste arvu kasvu sest saadik, kui surmanuhtlus kaotati, tõsiasi, mis selgub ülevaltoodud arvudest.

Novembris 1926. pärast Mussolinile kallaletungimist võttis Itaalia parlament seaduseelnõu vastu, mis tagasi toob Itaaliasse surmanuhtluse kallaletungide eest riigile, kuningale ja ta peaministri elule. Nagu hiljuti ajalehtedest lugesime, tehti hiljuti Itaalias esimene surmaotsus pärast 47 aastast vaheaega, isiku kohta, kes tappis 2 fashisti. Kui silmas pidada seda, et seadus lubab karistada surmanuhtlusega ainult kallaletungimiste eest riigile, kuningale ja peaministrile, surmanuhtlus aga määrati ka 2 fashistile kallaletungi eest, siis näeme, et siin on tegemist seaduse väga laialt seletamisega.

(Koosolekut hakkab juhatama abiesimees **R. Penno.**)

Ja nimelt on Itaalia kohus seletanud, et fashisti tapmine on sama, mis riigile kallaletungimine, ja sellega on jälle tõendatud väide, et surmanuhtlus muutub abinõuks võimalikelele poliitilistele erakondadele selleks, et

oma poliitilisi vastaseid maha tappa, isegi siis, kui seadus selleks otsekoheid võimalusi ei anna.

Leedus on 1922. aastal surmanuhtlus kaotatud tsiviilkohtutes, kuid tarvitatakse sõjaseaduse kestuse ajal kuritegude eest riigi ja maksva korra vastu.

Norra. Surmanuhtlus kaotati uue nuhtluseadustikuga, mis astus jõusse 1. jaanuaril 1905. Kuid hukkamisi polnud enne seda juba 30 aasta jooksul.

Norra statistika arvestab koos tapmisi ja tapmiskatseid. Järgnev tabel näitab suhtarvudes süüdimõistmisi perioodi kestel, mil 1) surmanuhtlust tarvitati, 2) see oli kõrvaldatud mittetarvitamise läbi, ja 3) pärast seda, kui see lõplikult kaotati.

Aasta keskmine süüdimõistmisi tapmises ja tapmiskatseis Norras aastate jooksul 1859.—1924. a. 100.000 elaniku kohta:

1859.—1868. a. 0,17,

1869.—1878. a. 0,14,

1879.—1888. a. 0,12,

1889.—1898. a. 0,12,

1899.—1904. a. 0,08,

1905.—1924. a., see on pärast surmanuhtluse kaotamist — 0,05.

Need arvud tõendavad, et surmanuhtluse harvenemine ja selle lõplik kadu, kaugel sellest, et suurendada tapmiste arvu, töid kaasa märgatava kahanemise.

Järgnevad väljavõtted on autoriteetseks tõestuseks sellele:

Viimased täideviidud surmaotsused tehti aastal 1875. Aastail 1859.—1875. keskmiselt 2,7 isikut mõisteti süüdi tapmises, ja aastail 1876.—1904. oli see arv 2,4. Nii siis tapmiste arv ei tõusnud selle perioodi kestel, kui surmaotsuseid tehti ainult harva ja ei viidud iial täide.

Portugalis on surmanuhtlus kaotatud 1867. a. ja ühes ametlikus aruandes 1880. a. kohtuminister märgib: Tõsiasiad kinnitavad tunduvalt kahanemist kuritegude alal, mis enne 1867. a. karistati surmaga.

Rumeenias kaotati surmanuhtlus 1864. a. Tapmises süüdimõistetud isikute arv aastate jooksul 1864.—1907. on järgmine: 1864. aastal — 204, 1865.—1875. a. ei ole andmeid saadud sellepärast, et aruanded on hävitatud kohtuministeeriumi maja põlemise tõttu; 1876. a. on süüdimõistetute arv — 249, 1877. a. — 186, 1878. — 131, 1879. — 180, 1880. — 207, 1881. — 210, 1882. — 161, 1883. — 189, 1884. — 203, 1885. — 131, 1886. — 137, 1887. — 186, 1888. — 238, 1889. — 218, 1890. — 165, 1891. — 190, 1892. — 255, 1893. — 214, 1894. — 191, 1895. — 179;

1896. — 147, 1897. — 191, 1898. — 145, 1899. — 150, 1900. — 178, 1901. — 163, 1902. — 160, 1903. — 225, 1904. — 185, 1905 — 214, 1906. — 193, 1907. — 168.

Neist arvanetest on näha, et Rumeenias tapmiste arv pole püsiv, kuid siiski osutab vähenemise tendentsi. See on veel enam märgatav, kui kalkuleerida need arvud rahvaarvu alusel, kuna Rumeenia elanikkude arv 4.444.165 pealt 1876. a. on tõusnud 6.684.265 peale 1907. a.

Surmanuhtlus kaotati Rootsis vormilikult 1921. a., välja arvatud sõjaseaduse maksvuse aeg rahvusliku hädaohu puhul. 1865. a. alates oli kohtunikudel võim asendada surmanuhtlust eluaegse sunnitööga ja ainult 15 hukkamist on aset leidnud sellest ajast saadik. Viimne oli 1910. a. Alates 1865. a. ja enne surmanuhtluse kaotamist olid harilikkudeks surmamise meetoditeks pearaiumine harilikkude ja mahalaskmine sõjaväeliste kuritegude eest.

Järgmine tabel näitab isikute arvu aastas, kes tapmises või tapmiskatseis süüdi mõistetud Rootsis, ja hukatud isikute arvu 1846. kuni 1923. aastani. 1846. a. kuni 1850. a. on süüdi mõistetud 100.000 elaniku pealt aastas 0,38 ja hukatute arv selle aja jooksul 21; 1851. kuni 1855. a. — 0,47, hukatud isikute arv 41. 1856. kuni 1865. a. ja 1866. kuni 1870. a. ei ole süüdimõistetute arvu teada, hukatute arv 42+2. 1871. kuni 1875. a. süüdimõistetuid 100.000 elaniku kohta 0,31, hukatuid 1. 1876. kuni 1890. a. ei ole süüdimõistetute arvu teada, hukatute arv 7. 1891. kuni 1895. a. süüdimõistetute % 0,23, hukatuid 1. 1896. a. kuni 1905. a. ei ole süüdimõistetute arv teada, hukatuid 3. 1906. kuni 1910. a. süüdimõistetute % 0,07, hukatuid 1. 1911. kuni 1915. a. — 0,07, hukatuid ei ole. 1916. kuni 1920. a. — 0,06; 1921. a. — 0,18; 1922. a. — 0,05; 1923. a. — 0,07. Avalikud hukkamised kaotati 1877. a. Viimsed hukkamised olid 1910. a. ja surmanuhtlus kaotati 1921. a.

Selle tabeli vaatlemisest selgub, et hukatud isikute arvu vähenemine ja nuhtluse lõplik kaotamine tõid kaasa järjekindla kahanemise süüdimõistetute arvus.

Siis on veel väljavõtte aruandest, mille kokku seadnud vangimajade peavalitsuse ülem Rootsis: 1840.—1860. a. hukkamiste aastane arv oli umbes 0,20 100.000 elaniku kohta. Hiljem langes see 0,07 peale 100.000 elaniku kohta ja uue nuhtluseadustiku tarvituselevõtu järele 1864. a. muutuvad surmaotsused järjest harvemaks ja harvemaks, kuna kohtud harilikult eelistasid määrata eluaegset vangistust, 1865.—1889. a. vahel surmaotsuseid tehti ainult $\frac{1}{4}$ juhtudest ja 1890.—1912. a. $\frac{1}{5}$ juhtudest,

kus surmaotsus oli alternatiivne. Hukkamine muutus ikka harvemaks ja lõppes täiesti 1910. a., mil oli viimne surmamine.

Surmaotsuste arvu vähenemine ja surmanuhtluse lõplik kaotamine, kaugel sellest, et tuua kaasa sellelaadiliste kuritegude kasvu, tegeliku tagajärjena näitas märgatavat kahanemist kuritegudes, mis seaduslikult olid karistatavad surmaga. Pole olnud aktiivset nõudmist surmanuhtluse tagasivõtuks pärast viimset pearaiumist 1910. a. Ei ole Rootsis avaldatud nõudmist pärast seda, et surmanuhtlus jalule seataks.

Helveetsias kaotati föderaal-konstitutsiooni poolt surmanuhtlus 1874. a., kuigi kantonitele jäeti tegevusevabadus, kuid 15 kantonit, s. o. 75% kogu Helveetsia rahva arvu, ei võtnud seda uuesti tarvitusele. Ülejäänud 10 kantonis on olnud ainult 7 hukkamist viimase 40 aasta jooksul. 1927. aastal eriti määratud kohtunikkude komisjon 19 häälega 4 vastu soovitas surmanuhtluse kaotamist föderaal valitsusele kõigis kantonites, kuid see ettepanek ei leidnud heakskiitmist.

Helveetsia arvud on huvitavad sellepolest, et seal võime näha surmanuhtluseta ja surmanuhtlusega kantone töötamas kõrvuti, ja et Helveetsia tapmiste arv on tõenäolikult kõige madalam terves ilmas. Keskmise aastane tapmiste arv 100.000 elaniku kohta 10 kantonis, kus surmanuhtlus püsib, 10 aasta jooksul, mis lõpevad 1890. a., 1900. a., 1910. a., 1920. a., oli vastavalt 0,25, 0,23, 0,24 ja 0,15. Vastavad arvud 15 kantoni kohta, kus surmanuhtlus kõrvaldatud, olid 0,28, 0,24, 0,18, ja 0,16. Sellest on selge, et karistuse erinevus pole takistanud järjekindlat tapmiste arvu langemist mõlemal juhul.

Argentiinas surmanuhtlus pole eksisteerinud 29. aprillist 1922. a., mil uus nuhtluseadustik, kinnitatud kongressi poolt, jõusse astus.

Brasiilias kaotati surmanuhtlus 1891. a. Kuritegudes, mille eest keisririigi ajal määrati surmanuhtlus, karistatakse nüüd 30-aastase sunnitööga.

Kolumbias kaotati surmanuhtlus 31. oktoobril 1910. a.

Costa Rica's kaotati surmanuhtlus 27. aprillil 1880. a.

Equadoris kaotati surmanuhtlus 1895. a., ja praegune konstitutsioon, mis vastu võetud 1907. a., kinnitab sama põhimõtet. Karistuse ülemmäär nuhtluseadustikus on 16-aastane vangistus.

Honduras surmanuhtlust ei tarvitata; see kaotati 1894. a.

Perus kaotati surmanuhtlus 27. juulil 1924.

Ameerika Ühisriigid. Surmanuhtlus on kaotatud seal järgnevas kaheksas osariigis:

Michigan — 1847. a., Rhode Island — 1852. a., Wisconsin — 1853. a., Maine — 1876. a. Uuesti maksuma pandud tapmiste eest 1882. a. Lõplikult kaotatud 1887. a. Aastal 1885 kuberner oma aruandes lausub, et „on olnud haruldaset palju külmaverelisi tapmisi riigis 2 aasta jooksul“. See on periood, mil surmanuhtlus oli maksev. Kaks aastat hiljem surmanuhtlus kaotati täielikult.

Kansa — kaotatud surmanuhtlus 1907. a. Kuid pole iial olnud seaduslikku hukkamist Kansases, kuna iga kuberner järgimööda on keeldunud kirjutamast alla tarvilkule käsule.

Minnesota — kaotatud 1911. a. North Dakota — kaotatud 1915. a. South Dakota — kaotatud 1915. a.

Järgnevas seitsmes osariigis surmanuhtlus on täielikult alal hoidunud: Vermont, Massachusetts, Connecticut, New-York, Florida, North Carolina ja New-Mehhiko.

Ülejäänud 33 riigis on kohtul võim alternatiiv-otsuseid teha eluaegseks sunnitööks, ja kogemused näitavad, et seda on tarvitatud enamikus juhtudest.

Kuna väga palju mitmesuguseid tegureid on, mis määravad tapmiste arvu ja tingimused, mis Põhja-Ameerika osariikides nii erinevad on, võiks oodata suuri lahkuminekuid tapmiste arvus. Statistika on saadaval ainult 26 riigi

kohta ja tapmiste arvud neis riikides on näha järgmises tabelis.

See tabel näitab keskmist aastast tapmiste arvu 100.000 elaniku kohta Ameerika Registration Area 26-es riigis kaheksa aasta jooksul 1912.—1919: Maine — tapmiste arv 100.000 elaniku kohta — 1,80, New Hampshire — 1,97, Vermont — 1,97, Wisconsin — 2,33, Massachusetts — 2,98, Minnesota — 3,29, Rhode Island — 3,30, Michigan — 3,70, Connecticut — 3,76, Oregon — 4,45, New-Jersey — 4,52, New-York — 4,63, Indiana — 5,31, Pennsylvania — 5,66, Maryland — 5,78, Kansas — 6,70, Utah — 6,76, Washington — 6,91, Ohio — 7,00, Illinois — 7,50, Delaware — 7,70, Virginia — 10,90, Kentucky — 11,30, California — 11,60, South-California — 12,20, Montana — 12,90.

Sellest tabelist on näha, et kõige väiksema hukkamiste arvuga on Maine, kus surmanuhtlus on kaotatud neljakümne aasta eest. Tema tapmiste arv on 1,80.

Surmanuhtlus kaotati Uruguay's 1907. aastal. Venezuelas kaotati surmanuhtlus 1873. aastal. Vangistuseaja ülemäär, mida praegu tarvitatakse, on 20 a. Austraalias Queenslandis kaotati surmanuhtlus seaduslikult 1922. a. Mõne aasta jooksul enne seda ei olnud surmaotsuste täitmisi. Ametlikud arvud näitavad isikute arvu, kes kohtu alla antud tapmise pärast 1916.—1923. aastani, ja on järgmised:

Aasta.	Kohtu alla antud isikuid.	Õigeks mõistetud.	Ei tehtud otsust.	Hiljem leitud olema vaimuhaiged.	Süüdi mõistetud.	Hukatud.
1916.	13	7	1	1	4	—
1917.	10	6	—	3	1	—
1918.	10	1	2	3	4	—
1919.	12	1	—	2	9	—
1920.	3	—	2	1	—	—
1921.	15	8	3	1	3	—
1922.	17	2	5	—	10	S.-n. kaot.
1923.	11	—	5	—	6	31/7/22

Peale selle on surmanuhtlus kaotatud: Guatemalas 15. veebr. 1889. a., Mehhiko 4 osariigis, Montenegros 18. märtsist 1909. a., Nicaraguas 10. dets. 1893. a. põhiseadusega ja San-Marinos 1865. a.

Nii näeme, et surmanuhtlusetute riikide hulgas esineb riike, kes väga erinevad geograafilise asendi, arenemisastme ja raassilise koosseisu poolest. Ei ühelgi juhul pole surmanuhtluse kaotamine püsivalt tõstnud tapmiste arvu; enamikus juhtudest selle kaotamine on tege-

likult toonud kaasa järjekindla kahanemise kuritegude arvus, mille eest seda enne määrati. Kui oleks inimesi, kes igatsevad saata korda tapmist, ja keda peletab ainult surmanuhtluse hirm, kindlasti nad otsiksid rahuldust oma soovidele neis riikides, kus surmanuhtlus kaotatud. Kui surmanuhtlus oleks tõesti hädatarvilik peletuse abinõu, selle kaotamine oleks pidanud paratamata tooma kaasa otsekohese tapmiste arvu tõusu; tõsiasi, et ühelgi juhul püsivat tõusu ei olnud, näitab, et surmanuhtlus pole hädatarvilik.

Surmanuhtlus on kaotatud suures hulgas riikidest üle terve ilma, ühes arvatud ka mõned kõige haritumad ja kõige enam seadust austavad. Ühelgi juhul pole tõestust püsiva juurdekasvu kohta tapmisekuritegudes surmanuhtluse kaotamise tagajärjena; paljuil on olnud tunduv vähenemine. Nende riikide kogemused näitavad, et surmanuhtlus ei või olla hädavarviline peletuse abinõu, ja kui teised riigid leiavad, et nad saavad väga hästi läbi surmanuhtlusega, siis ei leia ma mõjuvat põhjust, miks Eesti ka neile riikidele ei peaks järgnema. Seega ei ole minu ettepanek — välja jätta surmanuhtlus karistuseredelist — sugugi mõni katse, millega Eesti astuks mingile tundmatule teele, vaid vastupidi. Selles asjas on vanemad kultuuri riigid ammugi eeskuju andnud ja nende kogemuste järgi võime täiesti kainelt otsustada selle üle, kas on õigus neil surmanuhtluse pooldajatel, kes tõendavad, et surmanuhtlus tarvilik on kuritegude ärahoidmiseks peletuse abinõuna, või vastastel, kes väidavad, et surmanuhtlus kedagi ei suuda hoida kuritegudest, ja et riikides, kus surmanuhtlus kaotatud, raskete kuritegude arv sugugi selle läbi pole suurenenud, vaid koguni vähenenud.

Kuid vähe on sellest, et ümber lükatud on surmanuhtluse põhjenduseks ettetoodud väited.

Ma lähen kaugemale ja püüan selgeks teha teile, väga austatud härrad rahvasaadikud, et surmanuhtlus koguni kahjulik on ja et otse need huvid, mille kaitseks öeldakse surmanuhtlus tarvilik olevat, nimelt ühiskonna kaitse ja õigusemõistmise huvid, nõuavad surmanuhtluse kaotamist.

Kõigepealt võtab surmanuhtlus kurjategijalt igasuguse võimaluse paranemiseks, aga iga karistuse otstarve on kurjategija parandamine. Ma ei tea, missugune on kristliku rahvaerakonna seisukoht minu ettepaneku suhtes, kuid ma eeldan, et nad Kristuse sõnadest peaksid tegema vastava järelduse, kes ütles, et ühe eksinu patustpööramisest on suurem rõõm kui üheksakümnest üheksast, kes õiged.

Ristiinimesed igatahes, vähemalt tõsised ristiinimesed, peaksid olema surmanuhtluse vastu.

Kõik kurjategijad on enam-vähem paranemise-võimulised, kui nad asetatakse vastavasse oludesse. Vanglate direktorite, vaimulikkude ja arstide tõenduse järgi olevat kõige raskemad kurjategijad parandatavamad kui väikesed ja keskmised kelmid ning vargad. Juhud, kus surmanuhtlus muudetud eluaegseks sunnitööks, on seda tõendanud. Muidugi on ka parandamatuid eksemplare, kuid need on üksikud ja nende erandite

järgi ei või teha üldist otsust. Sarnaste parandamatute kurjategijate ühiskonnast eraldamiseks on sama mõjuv abinõu — eluaegne sunnitöö. (Kohtuminister T. Kalbus: Putkavad minema.) Püütakse kinni. (Kohtuminister T. Kalbus'e vahelhüüe.) Siis on vaja vangimajade olusid sedavõrt parandada, et nad ei saaks ära putkata.

Teiseks on surmanuhtluse halvem omadus see, et seda ei saa määrata vastavalt suuraskusele. Selle kõrvaldamiseks olidki keskajal tarvitusele võetud kvalifitseeritud süütegude eest ka kvalifitseeritud surmamisiisid. Need on aga kultuuri arenedes kõrvale jäetud, ja keegi seaduseandjaist ei söandaks esineda ettepanekuga, et kurjategijalt naha mahatõmbamine või ta teibasseajamine uuesti tarvitusele võetaks.

Kui võtame esitatud kriminaalseadustiku eelnõu ja vaatame, missuguste süütegude eest on määratud surmanuhtlus, siis näeme, et ühteviisi karistatakse surmaga näiteks poliitiliste süütegude liigis nii riigikorra vägivaldse muutmise eest — § 74 — kui ka äraandliku tapmise — § 80. p. 4. — ja telegraafi ja telefoni kõlbmatuks tegemise eest — § 80. p. 6. — Sellega otse sunnitakse suuremate ning rängemate kuritegude toimepanemisele, sest telefonirikkujat kui ta teab, et surmanuhtlus teda ähvardab niihästi traadi katkestamise kui äraandliku tapmise eest, leiab kasulikumaks ka tapmise toime panna, kas või selleks, et oma elu kallimalt müüa.

Üldse on poliitiliste paragrahvide järgi väga mitmesuguste süütegude eest surmanuhtlus määratud. Kui neid üksikult liigitada, siis saaksime § 80. kokkukuhjatud süütegudest üksi p. 1. all 8 mitmesugust süütegu, katse ühes arvatud, p. 6. all 6 süütegu, kokku § 80 järgi 15 mitmesugust üksikult loetletud süütegu, mis oma raskuse poolest üksteisest väga erinevad.

Kas saab näiteks võrrelda sõjasadama äraandmist, sõjalaeva äraandmist maantee rikumisega, mis seaduse järgi samuti karistatakse surmaga.

Kui poliitiliste süütegude eest surmanuhtluse määramises võimatu oli kaugemale minna tsaariaegsest seadusest sel põhjusel, et meil keiserliku perekonna liikmed puuduvad, siis on üldsüütegude eest surmanuhtluse sisseseadmisel tsaariaegsest seadusest kaugemale mindud ja kavatsetakse meil, kus kodanikkude kohtute poolt seniajani üldsüütegude eest surmanuhtlust ei saadud määrata, selleks võimalus anda. Aga siinjuures tuleb ilmsiks sama puudus, mis poliitiliste süütegudegi juures. Salgaga tapmine

on sama karistuse alla arvatud kui Riigivanema või oma ema või isa tapmine. (§ 421). Salgaga röövimine on sama karistuse all, mis salgaga tapmine, kuid lõpuks ka lihtne röövimine isiku poolt, kes on kandnud kolmel korral karistuse röövimise, väljapressimise, varguse või kelmuse eest, langeb sama karistuse alla, mis Riigivanema tapmine. Tähendab, kui kolmekordselt kelmuse eest karistatu satub kohtu alla röövimise eest, ootab teda surmanuhtlus. (A. Laur, as: Röövleid ei tarvitse kaitsta!) Röövleid tuleb karistada, aga iseküsimus on, kuidas neid karistada. — Sellega sunnitakse röövsalku röövimise juures ka tapma, (A. Rei, stp: Karistus on ikka üks.) ...et vabandada tunnistajatest kohtus. Karistus jääb samaks ega suurene tapmise tõttu. (Kohtuminister T. Kalbus: Kui teda eluaegne sunnitöö ootab...)

Eestis kujuneks käesoleva seaduse vastuvõtmisel sarnasel kujul olukord, et lihtne väike kelm või varas, kes röövib väiksemagi asja, ilma et ta sealjuures isegi kehavigastust sunnitaks — surmataks, süüdlane aga, kes tappis oma abikaasa, venna või õe, kaitsevähvahtkonna tunnimehe, riigi või omavalitsuse teenija tema teenistusekohuste täitmisel, või saatis tapmise korda viisil, mis kardetav paljude inimeste elule — näit. lõhkeainete läbi — viisil, mis eriti piinav tapetule, mürgitamisega, varitsedes, omakasu sihiga või teise raske kuriteo kordasaatmise hõlbustamiseks, — seda karistatakse tähtajata sunnitööga. Kuhu jääb siin õiglus?

See on kõige selgem näide, kuid võrdt absurdne on eelnõus ettenähtud süütegude raskuse hindamine ja karistusemääramine ja kui suure sammu tagasi keskaega on astunud Eesti seaduseandjad, kui nad tahavad isegi esimest lihtröövimist surmaga nuhelda. Inimese elu hinnatakse odavamaks kui ta rahakott, isegi mürgitamine ja riigiametniku tapmine on odavam kui mõnelt joovalt isikult uulitsal mõnesaja marga röövimine, kui röövel enne on kelmuse eest karistatud.

Kolmandaks pean tähendama, et surmanuhtlus mõjub toorestavalt seltskonnale. Igale kultuuriliselt vähegi arenenud ja loomulikude instinktidega inimesele on igasugune tapmine vastik. Kask „Sina ei pea mitte tapma“, peaks juhtnööriks olema ka seaduseandjaile.

Olgugi, et tapmine enesekaitseks on lubatud, ei saa ometi võrrelda kurjategija hukkamist kohtuotsuse põhjal tapmisega enesekaitseks. Kui enesekaitse ei tapa pealetungijat, võib ta oma elu sattuda hädaohtu. Ta on asetatud olukorda, millest pääsemiseks

tapmine on ainuke enesekaitse vahend. Sootu teistsuguses seisukorras on riigivõim tabatud kurjategija vastu, kes juba kahjutuks tehtud ja täiesti nõrk on selleks, et hädaohtlikuks saada riigile või ühiskonnale. Ta edaspidiseks kahjutuks tegemiseks on riigivõimul igasugused abinõud, kuni eluaegse eraldamiseni ühiskonnast käsutada.

Surmanuhtluse täideviimine mõjub, nii kui näitavad kogemused neis riikides, kus surmanuhtlus veel püsinud, kõige halvemini rahva kommetele.

Arenenud mõistusega ja tundeliste inimestele avaldab surmanuhtluse täideviimine rõhuvat, haigestavat mõju. Sunnib neid kannatama; tekitab nende hinges jälestustunde, lõpmatu kurbuse ja kaastunde õnnetu langenuid inimkonnaliikme vastu, kellelt jäädavalt võetud võimalus oma süütegu lunastada tõsise, mitte vormiliku kahetsusega. Saagedasti on surmanuhtluse täideviimisel märgata pealtvaatajate hulgas inimesi, kel pisarad silmas ja nägudel tõsine kahetsus; mitmed langevad minestusse. Eriti põrutavat mõju avaldavad hukkamised, kui need teostatakse hukkamõistetute üle, kes langenud tundetesse seisukorda, või kes terveks arstitud selleks, et surmata, kõige rohkem aga siis, kui hukkamõistetute viimse silmapilgu kinnitab, et ta süütu. Lõpmatu rea näiteid võiks tuua selle tõenduseks, kuipalju on pealtvaatajaid, kohtunikke, isegi timukaid jäänud nõrgameelseks surmanuhtluste täideviimise tagajärjel. Ka kõige harilikum poimine on sedavõrt metsik, et hirmu ja õuduse juttude seerias õudsemaina osutub surmanuhtluse kirjeldus.

Neid õudusi tahetakse meil sundida kaasa elama kohtuametnike -arste, prokuratuuri esindajaid ja vanglaametnikke.

— Kui surmanuhtluse kaitsjad ise peaksid viima selle täide, nad muudaksid oma arvamise — ütles üks Inglise vangimajaülema pärast hukkamist, ja teine arvas, et ta tunneb ennast ise veidi mõrtsukana.

Üksmeelselt tunnistatakse hukkamiste halba mõju personaalile, ka seal, kus tegemist vanatüüpi kalkide ametnikkudega, rääkimata seal, kus on arenenud vaadetega ametnikud, kes huvitatud paremate karistusemeetodite tarvituselevõtmisest.

1924. aastal tappis enese endine ülemvalvur Vandsworthi vanglas Lazell — olles piinatud hukkamiste mälestustest, mille pealtvaatajaks ta olnud. Ellis, tuntud Inglise timukas, tappis enese varsti pärast mr. Thompsoni hukkamist 1923. a. Ametlik timukas Viktoorias, Austraalias, löikas oma kõri läbi enne, kui täita oma ametkohust ühe naise

poomisel. Meil Eestis tahetakse ka naisi pooma hakata, ja ma tahaksin teada, kes saab olema timukaks, ja kas neist, kes surmamõistmist tahavad nuhtluseseadustikku võtta, keegi nõus on seda ülesannet enda peale võtma, kui ta selle riigi ja seltskonna huvides tarvilikuks peab. Samuti avaldab surmanuhtluse täideviimine demoraliseerivat mõju vanglas kinnipeetavaile.

Sootu vastupidist mõju avaldab surmanuhtluse täideviimine arenematule ja tooreste instinktidega massile. Kuigi meil kavatakse surmanuhtlust täita mitte avalikult, nii et laiemad rahvakihid sellest pealtvaatajatena osa võtta ei saa, ja seega need halbused ära langevad, mida sarnane pealtvaatamine teiste riikide kogemuste järgi kaasa toonud, jääb siiski püsima sisemise tunde mõju, mida teadmine surmanuhtluse olemasolust ja täideviimisest meis tekitab. Surmamine avatleb järeletegemisele. Loomulik vastikusetunne tapmise vastu kaob kodanikkude südameis ja asemele asub tundetus ja ükskõiksus inimeselu vastu, kalkus ja tunnete nürisus ka kõige julmimate sündmuste juures.

Eriti avatleb surmanuhtlus lapsi järeletegemisele, ja ma tahaksin teada, kas meie surmanuhtluse pooldajad oleksid valmis oma lastele jõulurõõmu valmistamiseks kinkima uusima mänguna võlla ühes tarvilikkude atribuutidega poomise täideviimiseks.

Surmanuhtlus on barbarsuse ja kommete toorenemise kooliks. Kurjategija füüsilise tapmise tapetakse ühes ka rahva kõlblik elu. Surmanuhtluse mõju ei avaldu aga ainult üldises kommete toorenemises, vaid see on ka otsekohene ja lähedam uute raskete tapmiste ellukutsuja. Sellest lähemalt, kui asun ajakirjanduse sensatsioonihimuliste protsessikirjelduste tagajärgede analüüsimisele.

Hingeteadlased on kogunud lõpmata palju kõige tõenäolikumaid fakte selle tõenduseks, et verevalamine surmanuhtluse näol tekitab tapmiste mania.

Pärast teatud Maninite hukkamist Inglismaal torkas üks tüdruk teisele noa rindu, sõnades, et tahab tema südameverd selleks, et saada Maninite saatuse osaliseks.

Kõige selgemine avaldus surmanuhtluse demoraliseeriv mõju Liverpoolis. Seal nuhelti surmaga kaks kurjategijat tapmise eest. Ja järgnevate kuude jooksul mõisteti 11 kurjategijat süüdi täpselt samasugustes oludes täideviidud tapmise eest ja 4 neist hukati. Hukamine sündis sajatuhandelise rahvahulga juuresolekul, ja pärast seda hukkamist sündis mõne kuu jooksul kolm korda rohkem tapmisi kui harilikult.

Riigi kandejõud peitub ühiskonna rikkumatus ja terves osas. Kurjategijaid on võrdlemisi väike protsent kogu rahvast. Rahva enamus kõlblised tõekspidamised võrsuvad ja arenevad julmade karistusteta. Julmadel karistustel on paratamatu kalduvus äratada julmust rahvas.

Sügav lugupidamine inimeselust on tapmise ärahoidmiseks enam väärt kui 1000 surmanuhtlust ja on tegelikult inimeselu suureks kaitsjaks. Surmanuhtluse seadus, mis pretendeerib toetada lugupidamist inimeselust, on tegelikult sihitud selle hävitamisele.

Meil Eestis pole seni veel avalikult kohtutes arutatud asju, kus kaebalust ähvardab surmanuhtlus. Sellepärast on ka meie publikul seni tundmata see ajakirjanduse haiglase sensatsioonihimu tõttu avaldatud protsessikirjelduste demoraliseeriv mõju laialistele hulkadele, mis välismaal neis riikides, kus surmanuhtlus veel püsib, harilikuks nähteks muutunud. Mitte ainult „Esmaspäeva“, „Rahvalehe“ ja teistetaolised turulehed, vaid isegi harilikud politikalehed tooksid üksteise võidu kirjeldusi protsessi üksikasjadest, ja kuna seal kaebalune võitleb oma elu eest, moodustub gladiatorlik element, mis tekitab publikus haiglast ärevust ja avatleb nõrgaloomulisi puuduliku enesevalitsusega inimesi kordama sama kuritegu. Selle haiglase infektsiooni-allika võiks kõrvaldada noorte ja vanade hingest ainult surmanuhtluse kaotamisega, väidetakse mail, kus lugu praegu nii on kujunenud. Meil aga tahetakse sarnaseid võimalusi hakata looma.

Vaheaeg kl. 19.10 min.—kl. 19.25 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

A. Jõeäär (stp) (jätkab kõnet): Et laialdane avalikkus, mille osaliseks saab tapmisprotsess, juhib kuritegude järeletegemisele, selles ei või olla kahtlust. Enamik tapmisi näib epideemilistena, järgnedes üksteisele kiires vahetuses perioodi järele, mis oli võrdlemisi vaba neist. Tunnistaja, kes toodi ette Ernest Rhodes'i protsessis, kes oli tapnud tüdruku, löigates tal läbi kõri Londonis 1925. a., avaldas, et ta oli jälginud ajalehtede kirjeldusi eelkäänud Mahoni ja Thorne'i tapmisprotsessidest ja oli hoolega hoidnud väljalõikeid neist ajalehtedest ja oli kõnelenud Thorne'ist kui „kangelasest“.

Mõnikord saadavad tapmisi korda isikud, kes hullumeelsuse piiril. Mõne aasta eest 21-aastane noormees tuli ühel päeval erutatult oma pruudi juurde ja näitas sellele ajalehekirjeldust õudse pildiga mehest, kes laseb oma

armsama peale, küsides neilt, mis ta arvab sellest, ja naerdes valjusti selle seletuste üle asja kohta. Nelja päeva pärast ta oli tapnud oma mõrja samasugusel viisil ja saadeti hullumajja.

Just niisugustele isikutele, puuduliku enesevalitsusega ja lähedal hullumeelsusele, avaldab tapmisprotsessi kirjelduse sensatsioonalsus nii hävitavat mõju, et võibolla ollakse õigustatud arvama, et ajalehtede avalikkuse vähenemine neis riikides, kus surmanuhtlus kaotatud, on üks teguritest, mis on mõjunud selleks, et nende maade tapmiste arv väheneb. Sellel küsimusel on ka teine külg, nimelt ajalehtede avalikkuse sügav mõju lastesse. Ma toon siin ühe väljavõtte Yorkshire'i kooliõpetaja kirjast, mis saadatud varsti pärast üht surmanuhtlust sealses linnas ja mis illustreerib selle demoraliseerivat mõju selles suunas. See kooliõpetaja kirjutab järgmist: „Surmanuhtlused huvitavad lapsi piiramatu määral. Nad on sageli täiesti tuttavad kõigi inetute üksik-asjadega, mis on viinud tapmisele, ja jälgivad protsessi suure huviga. See on siiski tühine võrreldes tegeliku hukkamisega. Õnnetuseks kellaag on halvasti valitud, Inglismaa lapsed enamjaolt on just kogutud kooli, kõik koos suures saalis. Meie oma lapsed kogunevad umbes 8.55, ja hukkamine, mis määratud kella 9-ks hommikul, on üheks jutuvaineks. Pinevus kooliõpilaste keskel on tugev, nad on kõik kella juures ja sõnad ei suuda kirjeldada erustust, kui suur osutis mõõdab viimseid minuteid. Mõned lapsed kahvatuvad ja võib tunda üldist vaikust. Kell üheksa vaikus katkeb. Üks laps ütleb: „Kas arvate, et nüüd on kõik möödas!“ Teine küsib, kas ma ei arva, et kell on ees. Tervet elamust ei suuda kunagi unustada.“

Tundepingutusel, nagu siin kirjeldatud, peab olema kõige ebatervem mõju noortele lastele, ja kindlasti ei ole see soodustav nende paremate omaduste kasvamiseks, mille arendamine peab olema üheks tähtsamaks kasvatuse eesmärgiks. Ja kui poleks teisi vastuväiteid surmanuhtlusele, siis ebaterve mõju, mida see avaldab noortele lastele, on kindlasti küüniliselt selle hukkamõistmiseks.

Pole vist teist karistust nuhtluseseadustikus, mis paneks nii raskeid kannatusi täiesti süütutele isikutele, kui seda on surmanuhtlus. Ma rääkisin siin juba selle mõjust vangimajjaametnikkudele, kes on sunnitud oma ametikohuste täitmise tõttu selle julma karistuse täidesaatmise juures viibima, kirjeldasin selle ebatervet mõju lastele. Peaks mõtlema aga ka neile rasketele kannatustele, mis surmanuhtlus toob hukatava isiku sugulastele. Keegi, kes sattunud lähedasse kokkupuutesse surmamõis-

tetud mehe või naise sugulastega väheste nädalate jooksul enne surmamist, ei või iial unustada hirmsat agooniat, milles vaevlevad täiesti süütud inimesed. Muidugi, võidakse küsida, kuidas on lugu mõrtsuka ohvri ja tema sugulastega. Sarnane väide aga tuletab meelde vana paganaaegset usku verise kättemaksu vajadusesse. Kindlasti, aeg on möödas, kus mõte teise surmast võis pehmeneda nende kannatusi, kes leinasid esimest. Midagi ei suuda tasuda nende kaotust. Aga kui see kaotus tuli, siis see tuli äkki, nad ei olnud sunnitud kannatama ette hingepiina, oodates seda nädalad või isegi kuid, nagu on sunnitud tegema mõrtsuka sõbrad. Tõepoolest on teada palju juhte, kus tapetud isiku sugulased on alustanud katseid saavutada mõrtsuka karistuse pehmendamist, sest nad ei suuda mõelda uuest surmast. Ma võin tuua näite, kus neli päeva pärast John Robinson'i surmamõistmist Old Baileys, juulis 1927. a. Charing Cross'i peajaama mõrtsukatöö pärast, tapetud naise ema pööras järgneva palvega siseministri poole: „Kuigi mu süda on murtud tütre surma läbi, tema abikaasa kannatused kohtus panid mu mõtlema, et tema abikaasa poimine ei saa aidata mind. Mida me ka ei teeks, minu tüdart ei tooks see tagasi, nii et võibolla teete õieti, kui panete ta vangi, kus ta ei saa enam teha kahju, tema naise ja laste pärast, sest kuigi ta on väga halb inimene, ma võin aimata, milline kole tunne on tema naisel ja lapsel, kui ta on poodud.“ See palve on eriti tähelepanu väärt selle tõttu, kuna see käib eriti julma kuriteo kohta.

Kõige suuremaks ja raskemaks vastuväiteks surmanuhtlusele on tema parandamatus ühenduses kohtu vigadega. Eksitus on võimalik kõigis otsustes. Igal teisel juhul, kui sünnib kohtu viga, võib kannatanud isikule anda kompensatsiooni. Surma jaoks ei ole mingit kompensatsiooni. Ajalugu on täis traagilisi lugusid, kus on mõistetud hukka süütuid inimesi. Kõige targemate seaduste ja nende kõige parema käsitlemise juures mõistetakse vahel süütu inimene kandma süüdlase saatust, sest oleks asjata loota, et ükski inimlik institutsioon oleks täiesti vaba eksitustest.

Adolf Beck'i juhtu mäletavad paljud kui haruldast näidet ekslikust hukkamõistmisest. 1896. aastal mõisteti Beck seitsmeks aastaks sunnitööle röövimise eest tervelt realt naistelt, ta vabastati viie aasta järele ja 1904. aastal vangistati uuesti ning mõisteti uuesti süüdi samalaadiliste kuritegude eest. Esimesel juhul teda identifitseerisid mitte vähem kui kümme naist ja teisel korral viis naist, kellest igaüks vandus teda olevat sama mehe, kes oli petnud teda. Käekirja ekspert, kes

süüdistaja poolt kutsutud, kummalgi korral tunnistas vande all, et kurjategija poolt kirjutatud kirjad olid Beck'i käekirjaga. Kaks vanglaametnikku identifitseerisid Beck'i varem süüdimõistetud mehe Smith'iga, kes hiljem osutus tegelikult süüdlaseks kuritegudes, milles Beck'i kahtlustati. Harva on tunnistused olnud nii mõjuvad, kui sel juhul, ja ometi Beck osutus hiljem täiesti süütuks. „Pole vähematki alust“, teatab ametlik aruanne, „ühelgi süüdistusel, mis mr. Beck'i vastu tõstetud“, ja siseministeerium mõistis talle 5000 inglismae kompensatsiooni. Kuid Adolf Beck'ilt nõudis 9 aastat teha kindlaks oma süütust; oleks teda süüdistatud surmaga nuheldavas kuriteos ja hukatud selle asemel, et vangistada, eksitus poleks arvatavasti iialgi tulnud päevalgele, sest kindlasti on ilmselt palju vähem võimalusi paljastada kohtu eksitust siis, kui isik on surmatud, sest ta ei saa jätkata oma õiguse otsimist. Kuid palju inimesi on saadetud võlla tunnistuste põhjal, mis palju vähem kaaluvad, kui need, mille järgi Beck ekslikult süüdi mõisteti.

Nüüd vaadeldgem silmapilguks, milleni ulatus süüdistuse tõenäolikkus Beck'i juhul. Lisaks eksperdi tõestustele ja vanglaametnikkude omale, oli 15 iseseisvat isikut, kes astusid välja ja kinnitasid vande all, et mitmesugustel juhtudel nad olnud kaebeluse seltskonnas ja tegelikult näinud teda saatvat korda kuritegusid, milles teda süüdistatakse. Sarnane tunnistus oli tõepoolest kaaluv, kuid nagu nägime, see osutus hiljem täiesti ekslikuks.

Beck'i juhu tähtsus selles ühenduses on kahekordne. Esiteks tõsiasi, et nii kaaluv tunnistus osutus ekslikuks, toob kahtluse elemendi peaaegu igasse otsusesse ja teeb ebamõeldavaks parandamatu nuhtluse määramise. Teiseks, tõsiasi, et vähe kohtu vigu tuleb ilmsiks ühenduses surmanuhtlusega, ei pea meid viima oletusele, nagu ei esinekski sarnaseid vigu. Beck tõestas oma süütust 9 aastat. Surmanuhtluse määramise läbi inimene takistatakse tõestamast oma õigust, sest pärast hukkamist võime vaevalt oodata, et võimukandjad jätkaksid asja või teataksid rahutukstegevaist tunnistustest, mis hiljem ilmsiks tulnud; isiku tegeliku surmaga sõprade huvi loomulikult raugab, on palju vähem tõenäolik, et otsitaks süüdistusetõestusi, kui siis, kui ta oleks mõistetud pikaajalisele vangistusele. Neil asjaoludel on üllatav, kui palju juhte teatakse süütute isikute surmamisest, mõned neist veel elavalt meeles.

Lord Shaw oma mälestustes toob näiteks Doherty juhu, kus ta ise oli advokaadiks,

sarnasest koledast ekslikust surmamisest, et sellest tunnist peale lakkas uskumast surmanuhtlusesse. Ta lisab juurde, et pärastist kogemused ainult süvendasid ta veendumust.

1876. aastal William Habron, 18-aastane noormees mõisteti surma politseiniku tapmise eest Whalley Range'is, Manchesteri lähedal, kuid pehmendati tema karistuse täideviimist nooruse tõttu. Kaks aastat hiljem Charles Peace, kes mõisteti surma teise kuriteo pärast, tunnistas enese süüdlaseks ka Whalley Range'i mõrtsukatöös ja teatas, et ta oli olnud kohtus, kui William Habron surma mõisteti. Asja hakati uurima ja Peace'i tunnistus leidis kinnitust. See peale Habron vabastati ja ta sai siseministeeriumilt 800 inglismae kompensatsioonina oma eksliku vangistuse eest. Kui ta oleks surmatud olnud, ei oleks mingisugune kompensatsioon olnud enam võimalik. Lincolnshire'is 1869. aastal Briscilla Biggadyke mõisteti surma oma mehe mürgitamises, viidi võlla ja surmati sellele vaatamata, et ta kogu aeg kinnitas oma süütust. Hiljem üks mees oma surmavoodil tunnistas, et ta oli läinud kööki ja teadmatult mrs. Biggadyke'le pannud mürki pudingisse, mida see valmistas.

Neli meest poodi 1905. aastal Kalifornias tapmise pärast. Hiljemaga selgus, et ainult ühel neist oli olnud tegemist selle kuriteoga ja kolm teist täiesti süütud.

Kõneldes Inglise parlamendis 1869. aastal ütles siseminister, et poole aasta jooksul 11-nest surmanuhtluse otsusest, — millest igaüks oli järgnenud väga hoolsale vandekohtu uurimisele — viis olid pandud kõrvale tema poolt. Ühest ütles ta: „On väljaspool iga kahtlust, et Sweet oli süütu.“ Kolmel juhul selgus, et isik, keda arvati olevat tapetud, oli surnud õnnetu juhu või muul põhjusel. Üks ülejäänud kuuest juhust, kus otsus ei pehmendatud, oli ülaltoodud mrs. Biggadyke'i juht, kelle süütus paljastus pärast surmamist.

Sarnased rasked kohtu vead võivad näida rasked seletada, uurijale need on ainult üksikud paljudest illustratsioonidest inimliku otsuse ekslikkuse juurde. Paljud neist traagilistest vigadest — ja kuipalju teisi, mis iial pole ilmsiks tulnud — põhjenevad ekslikul identifitseerimisel.

Igaüks, kes uurib seda küsimust, peab jõudma järeldusele, et isikliku identsusse puutuv tunnistus väärub väga vähe usaldust. Vahel on selle põhjuseks sihilik valetunnistus, ja on ajaloolisi juhte, kus inimesi on saadetud võlla vaelevandeliste tunnistuste põhjal. Kuid sagedamini need vead põhjenevad valetunnistustel, mis antud heas usus. „On arvurikkaid

illustratsioone, mis näitavad, et see, mida peetakse meelte selgeimaks aistinguks, on vahel petlik ja ekslik.”

Pealiskaudselt vaadates näib, et see „tunnistuste rohkus” on kindlustuseks eksituse vastu, ja seda vaadet esitatakse vahel suurima usutavusega. Kuid ei või iial olla kindel, et tunnistajad on rippumatud selles mõttes, mis on nõutav tõenäolikkuse-seaduse sarnase kergekäelise tarvitamise juures. Nad võivad olla näinud sama portreed või identifitseerivad sama osalise sarnasuse mõjul või sama suggestiooni põhjal. Vähemalt on neil kõigil oma osa inimese loomu ühtluses, millest jätkub, et luua mõnel juhul laialdast ühtelangemist eksituses. Nägime juba, kuidas Beck'i juhul 15 naist andsid valetunnistuse. Võiks esitada teisigi sarnaseid näiteid.

On tehtud palju uurimusi, mis tõestasid inimese mälu nõrkust aja, ruumi ja juhtumuste üksikasjade suhtes; tähtsaid asju ei panda sageli tähele ja hea hulk lisatakse juurde suggestiooni mõjul, segades neid teiste juhtumuste ja kogemustega. On tehtud katseid selleks, et proovida tunnistuste väärtust ja need ilmutavad haruldasi ebatäpsusi, või ühtumist eksitustes, mida saadab kindlus ja veendumus, mis peaaegu näib kasvavat proportsionaalselt nende ekslikkusele.

15 üliõpilast olid katsealusteks ühes tunnistuste eksperimendis. Kui neilt küsiti ühe kohaliku veeputuse kuupäeva, kolm andis õige aasta, kuus aga hoopis vale; küsimusele klasside arvust, mille ukсед kotta avanevad, 2 andsid õige arvu, kuid üheksa vale; küsides teatud raamatu värvi, mida koolis tarvitati, andsid kõik viis üksmeelselt õige vastuse, kuid 9 üksmeelse vale.

Professor Hugo Münsterberg, psühholoogia professor Harvard'is, jutustab järgmise intsidendi:

Mõne aasta eest juhtus piinlik stseen professor Liszt'i, kuulsa kriminaloogi ülikooli-seminaris. Professor oli kõnelenud ühest raamatust. Üks vanemaist üliõpilastest karjub äkki: „Ma tahaksin heita valgust asjale kristliku moraali seisukohalt!” Teine üliõpilane heidab vahele: „Ma ei või lubada seda!” Esimene kargab püsti hüüdes: „Teie haavasite mind!” Teine pigistab rusikaid ja karjub: „Kui Teie ütlete veel ühe sõna —!” Esimene tõmbab revolvi. Teine tormab vihaselt ta kallale. Professor astub vahele ja, kuna ta haarab mehe kää, revolver läheb lahti. Üldine segadus. Sel silmapilgul prof. Liszt kutsus korrale ja palub osa üliõpilasi kirjutada täpne aruanne kõigest, mis oli juhtunud. Kogu asi oli olnud komöödia, hoolikalt ette valmistatud ja ette kantud kolme

näitleja poolt otstarbel uurida tähelepanu ja mälu täpsust. Neid, kes ei kirjutanud aruannet kohe, paluti teha seda järgmisel päeval, osa aga nädala pärast ja teised pidid avaldama oma tähelepanekuid risküsitluse all. Terve juhtumus jagati 14-neks väikseks osaks, mis kujutasid osalt tegusid, osalt sõnu. Vigadeks loeti vahelejätt, valelisandused ja muutused. Kõige väiksem vigade hulk oli 26% valekirjeldusi, kõige suurem 80%. Jutustused loo teisest poolest, mis oli palju ärevam, andsid keskmiselt 15% rohkem vigu kui esimese poole kirjeldused. Sõnu oli pandud suhu inimestele, kes olid jäänud vaikseiks pealtvaatajaiks kogu episoodi kestel, peaosalistele omistati toiminguid, millest tegelikult polnud vähematki jälge, aga oluline osa traagikomöödiast oli täielikult kadunud paljude juuresolijate mälest.

Selle tõsiasi kõrval, et isikliku identisuse alal juhtub vigu, mis on viinud raskeile kohtu vigadele, on sama rahutuks tegev ka see asjaolu, et terve konfrontatsioon identifitseerimise juhtudel on politsei — s. o. kaebaja kätes — ja selle tõttu ei või sündida tarvilikult erapooletus vaimus. Isikliku identisuse tunnistus osutub nii siis mitteusaldatavaks ja kahtlase väärtusega.

Teine osa tunnistusi, mis äratavad rasket kahtlust, on nõndanimetatud ekspertide tunnistused. Tõsiasi, et paljusid protsessides eksperdid esinevad mõlemal pool, võiks olla küllaldaseks tunnistuseks nende arvamiste väärtuse kohta, kuna ekspertide arvamisid käivad risti vastu üksteisele.

Thorne'i tapmisprotsess äratas suuri kahtlusi ses suhtes. Üks kuulus patoloog, kelle oli kutsunud süüdistav pool, tunnistas, et surm oli leidnud aset teatud viisil, kuna kolm ülejäänud tuntud „eksperti” kinnitasid vande all, et nende arvates oli „võimatu”, et surm võis tulla nii. Vandekohus sel juhul asus süüdistaja poolt avaldatud seisukohale, kuigi oli raske mõista, kuidas võis vohikuist koostuv vandekohus otsustada nii rasket arstiteadustehnilist küsimust. Igatahes, kui on kahtlus surma võimalikkuse kohta teatud viisil, siis tõenäolikkused pole mõõduandvad. On tarvis teada, kas mingi asi on võimalik enne, kui otsustada selle tõenäolikkuse üle.

Vaadeldes „ekspertide” tunnistuste väärtust, peame kujutlema, kui haruldaselt ebasoovitav on kohtul saada soovimatult mõjutatud ekspertide poolt, kes sagedate nõuete läbi nende töö järgi on varustatud teatud liiki üliloomuliku eksimatusega, mis pole mingis vahekorras tunnistuste õige väärtusega, mis nad võivad anda. Käekirja ekspert,

kelle kutsus süüdistaja Beck'i juhul, avaldas sügava mõju kohtule ja oli üks peategureist, mis viisid Beck'i ekslikule süüdimõistmisele; aga hilisemal siseministeeriumi järelepärimisel ta mõõnis, et oleks ta teadnud Beck'i erinevaid kehalisi tunnuseid süüdlasest isikust, see oleks mõjutanud ta vaadet käekirjale.

Olen maininud kaht tegurit iga protsessi juures — näiliselt kaaluva identifitseerimise tunnistuse eksimise võimalust, ja niinimetatud ekspertide tunnistuste kahtlast väärtust. On palju teisigi tegureid, mis võivad viia kohtu vigadele. Kuid oeldust on küllalt selleks, et näidata, kui ekslik võib olla inimlik otsustamine. Romilly ütles mitme aasta eest, et oleks asjata loota, et kõik eksitused saaks kõrvaldada ühestki inimlikust asutisest, ja septsaadik, kui ta kirjutas need sõnad, paljude süütute kannatused on kinnitanud neid oma verrega. Parandamatut karistust, nagu surmanuhtlust võib julgelt määrata ainult eksimatu kohus. Ja niikaua tuleb nõuda surmanuhtluse kaotamist, kui ei tõestata inimliku otsuse eksimatust.

Surmanuhtluse parandamatus on raske argument selle vastu, sest on olnud nii palju juhte süütute inimeste hukkamisest.

Uurimine näitab, et isegi see, mis näib olevat kõige kaaluvam süütõestus, on siiski osutunud täiesti ekslikuks.

Seni olen oma vaatluses piirdunud praktiliste ja juriidiliste väidetega, ega pole üldse osutanud tähelepanu surmanuhtluse suhetele eetiliste nõuetega. Eriti meil on väga palju inimesi, kes ei pretendeeri toetuda oma ülespidamises moraalsele põhimõttele ja lahevad end juhtida ainult tarvilikkusest. Sel põhjusel olen püüdnud juhtida oma väiteid surmanuhtluse „otstarbekohasuse” suunas, mida paljud nimetavad „praktilisteks argumentideks” osutamiseks moraaliküsimustele. Neile, kes usuvad, et sotsiaalne ülespidamine võib baseeruda eetilisel mõisteil, on viimane ülima tähtsusega. Neile lubatagu tsiteerida väljavõtet juba eelpool nimetatud ingliskeelse raamatu peatükist „Surmanuhtlus ja eetika” järgmist. Härra Raudkepp, palun tähelepanu, see on Teie eriala! — Kui suudetakse, et näidata surmanuhtlus olevat moraalselt põhjendamata, siis ei suuda mingid seletused selle tarvilikkusest õigustada seda neile, kes tähtsamaks peavad eetikat; kui surmanuhtlus osutub täiesti otstarbekohatuks, see tõsiasi ei vabasta neid selle eetilise aluse hindamisest. Tõepoolest, isegi kõige „praktilisem” surmanuhtluse toetajaist lubab harva ignoreerida eetilist külge. Nii mitu korda, kui surmanuhtlus on näidatud olevat kasuta

ja ebatarvilik, väidetakse selle kaitsjate poolt, et igal juhul mõrtsukas teenib ära poomise. Sarnane tähendus — jäänus Moosese seadusest — on iseenesest mõõne, et sotsiaalne ülespidamine ei määrata ainult tarvilikkuse nõudega, vaid sõnakuulelikkusega mingisugusele eetilistele normidele, isegi kui need on, nagu sel juhul, äärmiselt primitiivsed.

Sügavamal mõttes ei saa vaielda moraalse põhimõtete üle. Nende lõplikke põhjendusi tuleb leida intuitsiooni sügavustes, mis asuvad teisel pool intellektuaalseid argumente. Meie põhjendame küsimused enda ülespidamisest moraalseadustikkudele, mis on tulnud ajaloost; pöördume nende suurte antiikaja rahvuste poole, kelle eetilised põhimõtted on mõjutanud moodsat tsivilisatsiooni nii tugevasti — kreeklased, roomlased ja juudid; püüame harmoniseerida ülespidamist ristiusu moraaliga mõne erilise interpretatsiooniga; kuid lõppkokkuvõttes peab just meie nende mitmesuguste väliste autoriteetide interpretatsioon baseeruma meie endis asuval intuiitsioonil moraalsel otsustusel. Meie ei saa tõestada, meie teame. Selle meie moraaliga väärtuste kõrgemate normide kohta ees peavad lõplikult otsustama kõik isikliku ja sotsiaalse ülespidamise küsimused. Selle kohtu ees seisab surmanuhtlus kõige enam hukkamõistetuna.

Tolstoi väljendab seda tõde oma kirjelduses ühest Pariisi hukkamisest, kus ta oli pealtvaatajaks: „Kui nägin, kuidas pealadati kehast ja langes koliseses korvi, mõistsin mitte mõistusega, vaid kogu oma olemusega, et mingisugused teooriad moodsa tsivilisatsiooni ja selle institutsioonide ratsionaalsusest ei suuda õigustada seda tegevust, et kui ka kogu rahvas terves ilmas, ükskõik millise teooria põhjal on leidnud selle olevat tarviliku, ma teadsin, et see oli kasutu, et see oli halb. Teadsin ka, et hea ja kurja mõõdupuu polnud see, mis inimesed ütlesid või tegid, mitte progress, vaid mina ise ja mu oma süda.”

Loogiliselt, kui surmanuhtlus oleks moraalselt õigustatav, timuka elukutset peetakse auväärseks. Tõsiasi, et isegi ta agaramad kaitsjad taganevad sarnase mehe eest vastikuse tundega ja heidavad ta välja enda ringist, on iseenest tunnus, et ka surmanuhtlus on moraalselt hukkamõistetav.

Loen ajalehtede kirjeldusi iga hukkamise kohta — kirjutas Charles Dickens — kuidas mr. Nii ja Nii ja mr. Veel-Keegi ja mr. Nii-Edasi surub kätt süüdlasel, kuid iial ei leia ma neid andvat kätt timukale. Igasugu tähelepanu ja leebet kulutatakse ühe peale, kuid teisest hoidutakse üldiselt, nagu katkust. Kas on

see sellepärast, et timukas täidab seadust, millest, sattudes silm-silma vastu temaga, kõik instinktiivselt kõrvale pöörduvad? Õudusetunne, millega publik kohtleb timukat, on nii suur, et Common Law Courts andis talle väljenduse mälestatavas otsuses laimamise asjas. Üks lugupeetud kodanik, kes asus ühte võorastemajja, Norwich'is otse ööl enne hukkamist — üks pealtvaatajaist, märgates tegelikkust või ettekujutatud sarnasust timukaga, ütles kõvasti: „Teie olete Jack Ketch”. Kodanik vaidles, et tema pole Jack Ketch, kuid laimaja püsis selle juures, et ta on, ja rahvahulk, kes varsti kogus sinna, hakkas kastma hobuste joogikünasse seda eksliku identiteedi õnnetut ohvrit. Nende ohver kaebas oma laimaja kohtusse saadud kahjude pärast; kuid kaitsja vaidles väite abil, et too ütlus ei või kuidagi olla laimav. „Timukas,” väitis ta, „on riigiametnik, kes on tarvilik riigi julgeoluks, ja pole rohkem söömu, nimetada meest timukaks kui öelda, et ta on kohtunik.“ Kuid kohus heitis kõrvale selle põhjenduse. Ta asus seisukohal, et ütlus, mees olevat timukas, oli kalkuleeritud sellele, et viia oma ohver „viha, pilke ja põlguse alla” ja selle tõttu tegelikult, mitte õigustatud kui tõde — oli kahtlemata mõjuv laimatusena.

Tõsiasi, et need, kes toetavad surmanuhtlust, ise hoiduvad eemale oma volinikust, kes teostab seda, näitab selgesti, et isegi surmanuhtluse kaitsjad leiavad raskesti selle kokkukõlastamises oma eneste moraaliväärtuste nõuetega.

Õnnetuseks paljudele, see sisemine tunnistaja on liiga sageli alistuv konventsionaalsele seadustele, või tumestatud primitiivsete instinktide ja soovide läbi, mis kergesti varjavad end moraalsuse maski taha. Peamine nende hulgast on kättemaksu instinkt — salane alus paljudele karistustele, mis avalikult põhjendatakse muuga. Surmanuhtlust ei kaitsta mitte ainult kui tarvilikku seltskonna kaitse vahendit. Kuigi see näidatakse olevat mõjutu ja ebatarvilik, paljud inimesed siiski kaitseksid seda alusel, et see on „õiglane kättemaks”. Silm silma vastu ja hammas hamba vastu — idee, mida juba nimetasime, on iseendast väljendus sellele kättemaksu instinktile. Teaduslikult on see alusetu ja kuulub vaimliku arengu väga primitiivsesse ajajärku; kuid alati seda tsiteeritakse surmanuhtluse toetusena, sageli kõige auväärilisemate isikute poolt, kes ei mõtleks iial anda väljendust sarnasele põhimõttele oma isiklikus elus. Olles otsekohesed enda vastu ei harmoniseeru see kuidagi nende parima arusaamisega sotsiaalsest üles-

pidamisest, kuid see on vari, millega nad maskeerivad oma enam primitiivseid impulsse.

Need, kes tahavad õigustada surmanuhtlust Moosese seaduse põhjal, pole isegi loogilised. Nad ei tarvita lex talionis't sõnasõnalt, ega soovigi seda teha. Nad ei usu sõnasõnalt, et silma kõrvaldamine on ainuke moraalselt õige karistus sellele, kes on rikkunud seda organit teise juures; nad arvatastasti mõistaksid hukka kohtu, kes käiks kõrvaldada mehel hamba seepärast, et see tüli juures löi hamba välja teisel. Miks, kui nad on jätnud kõrvale kõigi teiste kommete täitmise, nõuavad nad täpselt täitmist tapmise puhul. Pealegi, tapmine polnud ainuke surmaga karistatav kuritegu Moosese seaduses. Oli vähemalt 33 teist. Lastevargus, jumalateotamine ja verejoomine olid surmaga karistatavad süüid, ja inimese võis surmata, kui ta oli lasknud rahutu härja vabalt väljas viibida, või kui oli rikkunud sabbatit. Kas need heatahtlikud hinged, kes õigustavad surmanuhtlust Moosese seaduse põhjal, on ka nõus, et kõik need teised süüteod karistatakse surmaga? Paljas ettekujutus sellest sammust on absurd. Meie ei surma enam inimesi selle eest, et nad korjavad puid sabbatipäeval; meie ei tarvita silmade ja hammaste kõrvaldamist oma nuhtluseseadustikus; oleme kaotanud loomade ohverdamise Jumala auks ja jätnud kõrvale paljud vanad käsud abiellumise ja seltskondlikkude kommete kohta. Miks peakime siis püsima nõude juures, hoida alal see viimne jäänus vanast karistuseseadusest, mis kuulub samasse perioodi juutide arengust? Tõepoolest, isegi Moosese seaduse ajal surmanuhtlus polnud külm, läbimõeldud akt, nagu see on praegu. Timukas oli tapetu lähem sugulane, ja vastavalt nimetati teda „vere kättemaksjaks”.

Õpetlased teatavad meile pealegi, et isegi lex talionis't ei pea võtma nii täpselt, ja rahatrahv harilikult oli maksev kompensatsioonina ohvri perekonnale. Esialgelt see karistus asendas jõhkrama nuhtluse. Too oli katse „kohandada nuhtlus kuriteole”, aga kui leiti olevat võimata teostada absoluutset võrdsust selles, siis võeti tarvitusele rahaline kompensatsioon. Varjupaikade mõiste tõi endaga kaasa vahetegemise tahtliku ja tahtmatu kuriteo vahel ja arusaamise liig-ruttava karistusemääramise hädaohust. Tempelisse võis põgeneda varjule mees, kes oli süüdi tahtmatus tapmises, võis kahetseda pattu ja püüda muuta oma elu usu valguses. Ja ohvri sõpradel oli aega lasta mööduda oma vihahoogu ühes oma kannatuste tera-

vaima agooniaga, enne kui asusid kättemaksmisele oma armastatu eest.

Meile teatatakse, et variserid oponeerisid saduseridele, kuna nad püüdsid kaotada surmanuhtluse. Deuteronomias XXI on rõhutatud kogukonna vastutavust ühe kodaniku surma eest. Aja jooksul rabiid hakkasid laitma surmanuhtluse määramist. „Mishnah'is” on öeldud, et sanhedrin nimetati mõrtsukaks, kui surmanuhtlus määrati sagedamini, kui üks kord 7 aasta jooksul, ja mõned rabiid kinnitasid, et üks kord 70 aasta jooksulgi oli liiga sagedasti.

Hebrea arusaamine sotsiaalsest ülespidamisest ei olnud kristalliseerunud Moosese seadusse vaid oli oluliselt progressiivne. Miha ütetus: „Jumal ei nõua Sinult muud, kui et Sa talitaksid õieti, armastaksid andeksandmist ja oleksid alandlik Jumala ees”, ilmutab väga kõrgehingelist arusaamist, ja „Kuna ma elan, ütleb Issand Jumal, „mul pole headmeelt öela surmast, vaid ei õel pöörduks oma teelt ja elaks”, on kaugel kättemaksumihulisest „kes valab inimese verd, selle veri peab inimese läbi valatama.”

Ja kui surmanuhtlus ei ole kokkukõlas isegi juutide parema arusaamisega, kuipalju enam vastolus on see Jeesuse eetilise seadusega — selle nii nimetatud „Uue lunastusega” — mis nii paljudele inimestele moodu tab inimese kõrgeima hingelise arengu kehatuse ja mis leiab õigema vastuse nende parimais intuitsioonides. Surmanuhtlus on Kristuse põhimõtete eitamine. Siin ei ole küsimus piiblitekstide tsiteerimises või ristiusu üksikute dogmade uskumises; see on laiem ja sügavam. See põhjeneb Jeesuse enda elul ja õpetusel. Ülalpool on öeldud, et meie lõplik eetilise arusaamine ei ole väljaspool, vaid meis endis. Kuid just siin, inimese intuitsiivses moraalses otsustamises, Kristuse olulised põhimõtted leiavad lõpliku autori teedi pitseri. Jeesuse tegudel ja õpetustel on üks omadus — millised meie teoloogilised arvamisest sellest ka poleks — mis harmoniseerib meie kõrgema arusaamisega moraali väärtustest ja moraalse täiuslikkuse mõõdupuust. Selle eetilise arusaamise konkreetseks eitamiseks on surmanuhtlus.

Milline oli Jeesuse suhtumine inimestesse? Tal oli võitmatu usk nende latentseisse võimalustesse. Ükski polnud liiga madal ta lunastava hoole jaoks.

Kahtlase kuulsusega võõrale naisele ta arendas kaevu ääres osa omast parimast filosoofiast ja ta ei kahelnud tema võimes mõista seda. Ta ei põrganud tagasi moraalselt langenute või äratõugatute eest, vaid austas isegi halvemat neist kui elusat inim-

hinge. Idamaa arusaamise järgi polnud olemas midagi eemaletõukavat kui leeprahaige. Ta sõrmetud käed ja mädanenud liikmed haavasid esteetilisi tundeid ja olid kardetavalt külgehakkavad. Aga kui Jeesus kohtas leeprahaiget, ta tunne nende ühisest inimsusest oli nii tugev, et ta „sirutas välja käe ja puudutas teda.” Kui inimesed tõid ta juurde abielurikkunud naise, kelle kuritegu oli surmaga karistatav juudi seaduse järgi, ta häbistas tema süüdistajaid, äratades neis arusaamise oma eneste puudustest, ja saatis naise minema sõnadega „Ka mina ei mõista teda hukka — mine ja ära patusta enam”. Jeesus iial ei andestanud moraalset eksimust — ka sel juhul mitte — kuid ta ei kaotanud iial usku latentseisse võimalustesse igatihe sees.

Nagu tema teod, nii ka ta õpetus. Jumal oli hea karjane, kes otsis kadunud lammast, isa, kes alati oli valmis tervitama tagasitulevat perekonda. Juutus baseerus seaduslikkusel; sõnakuulelikkus seadusele tõi kaasa oma tasu, ja sõnakuulmatus nuhtluse. Kuid Jeesus õpetas, et Jumal teeb rohkem kui õiglus nõuab, sest ta on meie isa.

Ühes oma Yale'i loenguist Sylvester Horne teeb kokkuvõtte Jeesuse põhimõttest:

„Evangeliium kinnitab, et Jumala silmis kõik päikesed ja tähed, mis täidavad lõpmatu ruumi, on vähema väärtusega, kui üks inimhing, kes asub kas või kõige viletsamas kehas, mõnes joomise- või kireohvris, mõnes suurlinna tänavelanikkonna esindajas, kes on langenud hukatusse rohkearvuliste kiusatuste läbi, millega meie niinimetatud tsivilisatsioon teda ümbritseb.” See on romantiline usutunnistus, aga kui see pole õige, kogu ristiusk on vale.

Siin on nüüd arvamiste lahkumine surmanuhtluse ja kristlikkude põhimõtete vahel. Surmanuhtlust kaitstakse väitega, et mõrtsukas ei kõlba elama või et tema surma nõuab õigluse kaitse või teiste peletamine. Ristiusk väidab, et iga inimese hing on lõpmatu väärtusega Jumala silmis; et ükski pole väljaspool hingelise paranemise võimalusi; et õiglus pole abstraktne vaid mõõdetav ainult õigete inimlike vahetõdedega; et võtta inimeselt ta elu selleks, et hirmutada teisi mingisse negatiivsesse vooruslikkusse, või tarvitada seda nende kasvatusabinõuna sotsiaalsele vastutusetundele, on immoraalne, kuna isik on püha.

Ristiusu valgusel meie suhtumine inimesse, kui halb või moraalselt rikutud ta ka poleks, peab olema võrattu armastus. Peame alati püüdma aidata teda tagasi ta õigele kohale inimlikus perekonnas. Meie sihiks ei pea

olema hävitamine, vaid lunastamine. On ehk raske leida kõiki järeldusi sellest põhimõttest, ja parimaid abinõusid, millega teostada selle lõplikku avaldamist kuriteo kohtlemisel. Peab mõnna, et on. Kuid ei või olla kahtluse varju selle kohta, milline on surmanuhtluse väärtus. See eitab kristliku armastuse põhimõtet ja vägistades inimese parimat intuiivset moraalitunnet on hukkamõistetav.

Ma arvan, et need väited, mida ma siin tsiteerisin ja mis ette toodud võrdlemisi väga kristliku inimese poolt, peaksid kõigepealt kristlikule rahvaerakonnale mõju avaldama selle küsimuse otsustamisel. (L. Raudkepp, krst: Lugege kõigile rühmadele.—A. Laur, as: Kas meile ka moraal tuleb?) Ma loen kõigile, kõik muidugi kuulevad ja teevad sellest oma järeldused. (L. Raudkepp, krst: Aga igal rühmal on oma erisih.)

Kui usume elu olema salaseima ja pühaima asja, mis üldse olemas, siis surmanuhtluse läbi teotatakse seda, mida peetakse kõrgeks ja surmates kurjategija saadetakse toime sama roim, mille eest ta hukka mõisteti.

Milleks on siis vaja meil sisse seada orjaaja barbarne jäänus, surmanuhtlus, mis ühiskonna parandamise asemel mõjub toorestavalt, mis osutub suurimaks ülekohutuks seal, kus see püsinud ja kaotatud ning kaotamisel suuremas osas riikidest.

Miks peame meie püstitama võllad, mida mujal maha kistakse. (J. Piiskar, stp: Kirikuplats jääb vabaks, mis sinna panna!) Täitsa õige koht, sest ka vanasti olid niisugused avalikud platsid võllaste püstitamiseks määratud.

Surmanuhtluse vastaste poolt on mõistus, on tunded, on kogemused. Iga seaduseandja, kes täna käe tõstab selle poolt, et püstitataks Eestis võllad, kannab peale muu vastutust ka iga tulevikus ilmsüütult hukatud inimeselu eest. Saab samasuguseks kurjategijaks, kui ettekatsetatud tapmises abinõude muretseja.

Kas olete järele mõelnud vastutuse üle, mida sellega endi peale võtate. Asetage ettekujutuseski endid kord seisukorda, kus teid süütult pooma hakatakse ja püüdke siis selgusele jõuda tunnete üle, mis teis sel puhul tekivad. Ma olen kindel, et tuleb aeg, kus kogu tsiviliseeritud ilm vaatab samasuguse põlgusega ja jälestusega tagasi neile aegadele, kus meie praegu elame, kus ikka veel võitlust tuleb pidada surmanuhtluse vastu, kui meie praegu tagasi vaatame veel saja aasta eest aset leidnud barbarsustele,

nõdrameelsete ja laste hukkamistele ja poomistele selle eest, kui keegi leiti kalastamas võõrais vetes.

Inimesed, kes siis kohut mõistsid, olid sama inimlikud ja ausameelsed kui praegugi. Kuid nad olid võimetus nägema, kui hirmus oli olukord. Samasugune on lugu tänapäev surmanuhtlusega. Inimesed ei suuda mõista selle koledust. Kuid on möödumas ajad, kus seltskondlik kord tuges kolmele sambale: ebausule, türanniale ja julmusele. (L. Raudkepp, krst: Õige!)

Kokku võttes ettetoodud andmeid surmanuhtluse ajaloost ja väiteid selle karistuseviisi poolt ning vastu, tuleme kindlale veendumusele, et surmanuhtlus on barbarne komme, mis pärit metsrahvaste verise kättemaksu aegjärgust, on karistus, mis määrati keskajal peajaslikult orjadele, ja on praegu järjekindlalt kadumas kultuurriikide nuhtluseeadustikkudest. Surmanuhtlus on karistus, mis häbistav kultuurile ja demokraatlikule riigile ning mis ei sünni vabale kodanikule. See karistus on vastolus inimkonna praeguse kultuurilise arenemise astmega, on vastuvõtmatu nii praktilistel kaalutlemistel kui ka eetilistel. Surmanuhtlus ei võimalda õiglast karistust määrata vastavalt süü raskusele. Surmanuhtlus ei paranda kurjategijat, vaid võtab temalt igasuguse paranemise võimaluse.

Surmanuhtluse peletuse abinõuna ei suuda kedagi hoida kuritegudest, samuti ei ole surmanuhtluse kaotamine kaasa toonud kuskil kuritegude arvu kasvamist, vaid vastupidi. Surmanuhtlus mõjub toorestavalt ühiskonnale, hävitades lugupidamise inimeselu vastu ja sünnitades asjatuid kannatusi nii karistuse läbiviimise juures viibivatele ametnikkudele, kui ka süütutele omastele.

Surmanuhtluse tarvitamise korral on võimata parandada kohtu eksitusi, tagasi anda elu süütult hukatule. Põlastuseväärsem aga kui timukas, kes elukutseliselt täidab maksvas seaduses ettenähtud poomise kohustust, on seaduseandja, kes sisse seab timukainstituudi ja võimaldab võllaste püstitamise 20. sajandil.

Härrad rahvasaadikud! Otsustage kaotada Eestis julmam karistus, surmanuhtlus. Ärge tehke Eesti nimele häbi. Näidake, et oleme kultuuriliselt edenunud rahvas ja mitte barbarid. Näidake, et oleme suutnud endid ka sisemiselt vabastada aasialiku, despootliku vägivallavalitsuse püüdest, julmusest, et väärime inimeste nimetust ja võime kõrval seista vääriliselt Lääne kultuuririikide seaduseandjatele.

Surmanuhtluse ajalugu saab teid mälestama, kui humaansuse ja õigluse eest võitlejaid. Maha inimkonna teotus — võllad!

Kohtuminister T. Kalbus: Ma teen ettepaneku, tänane koosolek lõpetada, nimelt järgmistel põhjustel. Küsimus, mis praegu arutusel ja mis peaks nüüd hääletamisele tulema, on tähtis ja põhimõttelik. Arvan, et ei ole otstarbekohane seda küsimust otsustada praeguse vähese kvoorumi

juures, sest paljude rühmade esindajad on juba ära läinud. Sellepärast teen ettepaneku koosolek lõpetada. (Segased vahelhüüded pahemalt poolt.)

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Kohtuministri ettepaneku poolt on 32 häält, vastu 25, seega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.25 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna.**

Abiesimees **R. Penno.**

Abisekretär **O. Liigand.**